

Βρυξέλλες, 20.5.2019
COM(2019) 150 final/2

CORRIGENDUM

This document corrects document COM(2019) 150 final of 27.2.2019.

Concerns all language versions.

Correction of footnote 7.

The text shall read as follows:

**ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ, ΤΟ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ, ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ, ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗ
ΤΡΑΠΕΖΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΥΡΩΜΑΔΑ**

**Ευρωπαϊκό Εξάμηνο 2019: Αξιολόγηση της προόδου σχετικά με τις διαρθρωτικές
μεταρρυθμίσεις, την πρόληψη και τη διόρθωση των μακροοικονομικών ανισορροπιών
και τα αποτελέσματα των εμπεριστατωμένων επισκοπήσεων δυνάμει του κανονισμού
(ΕΕ) αριθ. 1176/2011**

{SWD(2019) 1000 à 1027 final}

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Ευρωπαϊκή Ένωση διανύει το έβδομο έτος οικονομικής ανάπτυξής της. Η βιώσιμη αυτή ανάπτυξη έχει συμβάλει ώστε η προσφορά θέσεων εργασίας από την οικονομία της Ευρώπης να ανέρχεται σε πρωτοφανή επίπεδα. Σήμερα απασχολούνται 240 εκατομμύρια Ευρωπαίοι, ενώ από το 2013 έχουν δημιουργηθεί 15 εκατομμύρια νέες θέσεις εργασίας. Το ποσοστό ανεργίας στην ΕΕ έχει πέσει σε ιστορικά χαμηλά επίπεδα και σήμερα ανέρχεται σε 6,6 %.

Επιπλέον, τα δημόσια οικονομικά βελτιώθηκαν, ενώ ο δείκτης του δημόσιου χρέους προς το ΑΕΠ ακολουθεί πτωτική πορεία από το 2015 και το έλλειμμα εκτιμάται σε ποσοστό κάτω από το 1 % του ΑΕΠ από το 2018. Οι διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις, οι επενδύσεις και οι υπεύθυνες δημοσιονομικές πολιτικές που εφαρμόζονται στα κράτη μέλη, σε συνδυασμό με αποφασιστική δράση σε ευρωπαϊκό επίπεδο, μεταξύ άλλων, το επενδυτικό σχέδιο για την Ευρώπη, συνέβαλαν στην ανανέωση της σταθερότητας και την ενίσχυση της ευημερίας που απολαμβάνει σήμερα η ευρωπαϊκή οικονομία.

Η ανάπτυξη στην Ευρώπη επιβραδύνθηκε εν μέρει λόγω της επιδείνωσης του παγκόσμιου οικονομικού περιβάλλοντος. Ο ρυθμός ανάπτυξης της ΕΕ αναμένεται να επιβραδυνθεί από εκτιμώμενο ποσοστό 1,9 % το 2018 σε 1,5 % το 2019 πριν αυξηθεί σε 1,7 % το 2020. Οι παγκόσμιες εμπορικές και γεωπολιτικές εντάσεις αυξάνονται και η ΕΕ πλήττεται ιδιαίτερα, λόγω του γεωγραφικού και τομεακού προσανατολισμού των εξαγωγών της. Ωστόσο, η Ευρωπαϊκή Ένωση μεγιστοποιεί τα οφέλη του εμπορίου. Για παράδειγμα, χάρη στην πρόσφατα συναφθείσα συμφωνία ελεύθερων συναλλαγών ΕΕ-Ιαπωνίας οι ετήσιες εξαγωγές της ΕΕ προς την Ιαπωνία είναι δυνατόν να αυξηθούν κατά 13,5 δισ. EUR. Δεδομένης της αβεβαιότητας όσον αφορά τις μελλοντικές σχέσεις του Ηνωμένου Βασιλείου με την ΕΕ, η παρούσα ανακοίνωση δεν προβαίνει σε εικασίες σχετικά με τις πιθανές οικονομικές επιπτώσεις των διαφόρων σεναρίων.

Οι κινητήριες δυνάμεις της ανάπτυξης αλλάζουν από εξωτερικές σε εγχώριες. Η αύξηση της απασχόλησης και της ανάπτυξης αναμένεται να στηρίξει την ιδιωτική κατανάλωση, ενώ οι επενδύσεις αναμένεται να συνεχίσουν να επωφελούνται από ευνοϊκές συνθήκες χρηματοδότησης. Η κατάργηση των περιορισμών στη λειτουργία της ενιαίας αγοράς και η βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος θα πρέπει να εξακολουθήσουν να στηρίζουν υψηλότερα επίπεδα συνολικής ζήτησης. Οι εγχώριοι παράγοντες στους οποίους οφείλεται η πρόσφατη επιβράδυνση περιλαμβάνουν προβλήματα παραγωγής στον κλάδο της αυτοκινητοβιομηχανίας και αβεβαιότητα σχετικά με τις δημοσιονομικές και οικονομικές πολιτικές σε ορισμένα κράτη μέλη. Ο δημοσιονομικός προσανατολισμός αναμένεται να μετατραπεί σε επεκτατικό στη ζώνη του ευρώ το 2019, ενώ το δημόσιο χρέος εξακολουθεί να μειώνεται.

Ο βαθμός και οι επιπτώσεις της αναμενόμενης επιβράδυνσης στην ευρωπαϊκή οικονομία θα εξαρτηθούν από τη δράση μας σε επίπεδο πολιτικής. Η προώθηση και η προστασία των επενδύσεων, ιδίως στους ανθρώπους και τις δεξιότητες, θα ενισχύσει το αναπτυξιακό δυναμικό των οικονομιών μας και ταυτόχρονα θα στηρίξει τη συνολική ζήτηση. Όσον αφορά τα δημόσια οικονομικά, οι κυβερνήσεις θα πρέπει να συνεχίσουν να βελτιώνουν τη βιωσιμότητά τους, ιδίως όπου οι δείκτες χρέους είναι υψηλοί και τα κράτη μέλη δεν επωφελήθηκαν από τις ευνοϊκές κυκλικές συνθήκες και τα χαμηλά επιτόκια για την ανασύσταση δημοσιονομικών αποθεμάτων ασφαλείας. Ταυτόχρονα, θα πρέπει να χρησιμοποιείται ο δημοσιονομικός χώρος, όπου υπάρχει, και να δίνεται ιδιαίτερη προσοχή στον φιλικό προς την ανάπτυξη χαρακτήρα και τις αναδιανεμητικές επιπτώσεις των δαπανών και του φορολογικού συστήματος. Τέλος, μια πιο συμμετρική επανεξισορρόπηση σε

ολόκληρη τη ζώνη του ευρώ θα περιορίσει τις αρνητικές επιπτώσεις της απομόχλευσης στην ανάπτυξη και την εξάρτηση των οικονομικών μας επιδόσεων από την εξωτερική ζήτηση.

Σύμφωνα με την ομιλία του Προέδρου Γιούνκερ για την κατάσταση της Ένωσης το 2018, στο πλαίσιο της ετήσιας επισκόπησης της ανάπτυξης για το 2019 ζητήθηκαν περισσότερο στοχευμένες επενδυτικές πολιτικές σε συνδυασμό με ένα καλά σχεδιασμένο σύνολο διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων και υπεύθυνων δημοσιονομικών πολιτικών. Επιπλέον, στη σύσταση για την οικονομική πολιτική της ζώνης του ευρώ το 2019¹ τονίστηκε η ανάγκη να συμπληρωθούν οι εθνικές προσπάθειες με συνεχείς μεταρρυθμίσεις σε ευρωπαϊκό επίπεδο, όπως η ενίσχυση της ενιαίας αγοράς. Ενώ τα τελευταία χρόνια έχουν ληφθεί μέτρα πολιτικής για τη βελτίωση της ανθεκτικότητας των οικονομιών μας, εξακολουθούν να υπάρχουν προκλήσεις. Η ανάπτυξη στην Ευρώπη δεν ωφελεί με τον ίδιο τρόπο όλες τις χώρες, τις περιφέρειες και τους πολίτες. Ορισμένα κράτη μέλη εξακολουθούν να εμφανίζουν υψηλή ανεργία, πραγματικό εισόδημα των νοικοκυριών χαμηλότερο από τα προ κρίσης επίπεδα και υψηλά ποσοστά φτώχειας. Οι περιφερειακές διαφορές παραμένουν μεγάλες και αυξάνονται σε ορισμένα κράτη μέλη. Επιπλέον, η αύξηση της συνολικής παραγωγικότητας των συντελεστών παραγωγής είναι χαμηλή και οι ψηφιακές τεχνολογίες εξακολουθούν να εξαπλώνονται με αργούς ρυθμούς. Το γεγονός αυτό, σε συνδυασμό με τον αντίκτυπο της δημογραφικής γήρανσης στο εργατικό δυναμικό μας, θα περιορίσει το αναπτυξιακό δυναμικό μας στο μέλλον. Οι εκθέσεις ανά χώρα που δημοσιεύονται μαζί με την παρούσα ανακοίνωση δίνουν ιδιαίτερη προσοχή στον τρόπο με τον οποίο τα κράτη μέλη καλύπτουν τις διαστάσεις του ευρωπαϊκού πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων. Η υλοποίηση του πυλώνα αποτελεί πυξίδα για την επίτευξη δίκαιης και βιώσιμης ανάπτυξης χωρίς αποκλεισμούς.

Κοιτώντας προς το μέλλον, στην παρούσα δέσμη μέτρων του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου, η Επιτροπή παρουσιάζει μια πιο αποτελεσματική σχέση πολιτικής μεταξύ του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου και της χρηματοδότησης της ΕΕ για την περίοδο 2021-2027, σύμφωνα με τις προτάσεις της Επιτροπής για το επόμενο πολυετές δημοσιονομικό πλαίσιο της ΕΕ. Ο στόχος είναι να εξασφαλιστεί μεγαλύτερη συνοχή μεταξύ του συντονισμού των οικονομικών πολιτικών και της χρήσης των κονδυλίων της ΕΕ, τα οποία αντιπροσωπεύουν σημαντικό μέρος των δημόσιων επενδύσεων σε αρκετά κράτη μέλη (κατά την επόμενη περίοδο προγραμματισμού, τα κονδύλια της πολιτικής για τη συνοχή καθεαυτά αντιστοιχούν στο 0,5 % του ΑΕΠ της ΕΕ). Για τον σκοπό αυτό, οι εκθέσεις ανά χώρα προσδιορίζουν τομείς προτεραιότητας για τη λήψη μέτρων πολιτικής όσον αφορά τις δημόσιες και ιδιωτικές επενδύσεις στα κράτη μέλη και, ως εκ τούτου, παρέχουν την αναλυτική βάση για τον επιτυχή προγραμματισμό των κονδυλίων της πολιτικής συνοχής και τη χρήση των σχετικών κονδυλίων της ΕΕ κατά την περίοδο 2021-2027.

¹ COM (2018) 759 final.

2. ΠΡΟΟΔΟΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΙΣ ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑ ΧΩΡΑ ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ

Οι εκθέσεις ανά χώρα που δημοσιεύονται σήμερα παρέχουν την αναλυτική βάση για τις ειδικές ανά χώρα συστάσεις στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου. Κατά τη διάρκεια του εν λόγω κύκλου του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου και συνεχίζοντας τις προσπάθειες του προηγούμενου έτους, η Επιτροπή προτίθεται να εμβαθύνει τον διάλογο με τα κράτη μέλη, τους κοινωνικούς εταίρους και άλλους σχετικούς ενδιαφερόμενους φορείς, προκειμένου να ενθαρρυνθεί περαιτέρω η εφαρμογή των ειδικών ανά χώρα συστάσεων και να ενισχυθεί η αποδοχή τους σε εθνικό επίπεδο. Ο διάλογος αυτός θα περιλαμβάνει ειδικές επισκέψεις στα κράτη μέλη και διμερείς και πολυμερείς συζητήσεις.

Όλα τα κράτη μέλη έχουν σημειώσει πρόοδο όσον αφορά την εφαρμογή των ειδικών ανά χώρα συστάσεων, αν και σε διαφορετικό βαθμό. Από την αρχή του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου το 2011, τα κράτη μέλη έχουν σημειώσει τουλάχιστον «κάποια πρόοδο» όσον αφορά την εφαρμογή των δύο τρίτων και πλέον των συνολικών ειδικών ανά χώρα συστάσεων. Ο εν λόγω ρυθμός προόδου είναι γενικά σταθερός σε σύγκριση με την αξιολόγηση της Επιτροπής του Μαΐου 2018². Όπως και σε προηγούμενες αξιολογήσεις, τα κράτη μέλη σημείωσαν τη μεγαλύτερη πρόοδο στις χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες, αντικατοπτρίζοντας την προτεραιότητα που δόθηκε στη σταθεροποίηση και την ευρωστία του χρηματοπιστωτικού τομέα μετά τη χρηματοπιστωτική κρίση. Επίσης, λαμβανομένου υπόψη του αρχικά μεγάλου αντίκτυπου της κρίσης στην αγορά εργασίας, σημειώθηκε ικανοποιητική πρόοδος στην εφαρμογή των συστάσεων για την προώθηση της δημιουργίας θέσεων εργασίας με συμβάσεις αορίστου χρόνου και την αντιμετώπιση του κατακερματισμού της αγοράς εργασίας.

Ενόψει των αυξανόμενων οικονομικών κινδύνων, η αυστηρότερη εφαρμογή των μεταρρυθμίσεων είναι ζωτικής σημασίας για την ενίσχυση της ανθεκτικότητας των οικονομιών μας. Τα κράτη μέλη πρέπει να αξιοποιήσουν καλύτερα τις ευνοϊκές οικονομικές συνθήκες σημειώνοντας περαιτέρω πρόοδο στην εφαρμογή των συστάσεων που τους απηύθυνε το Συμβούλιο το 2018. Η μεγαλύτερη πρόοδος επιτυγχάνεται στις συστάσεις για την αντιμετώπιση των προκλήσεων στον χρηματοπιστωτικό τομέα, ιδίως όσον αφορά τις χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες, τη μείωση του ιδιωτικού χρέους και τη μεταρρύθμιση των διαδικασιών αφερεγγυότητας. Ταυτόχρονα, η πρόοδος ήταν ιδιαίτερα ανεπαρκής όσον αφορά την αντιμετώπιση των θεμάτων ανταγωνισμού και των ρυθμιστικών πλαισίων, καθώς και την εφαρμογή των συστάσεων που αφορούν τις κρατικές επιχειρήσεις και τη διεύρυνση των φορολογικών βάσεων. Σε ορισμένες περιπτώσεις, υπάρχουν ενδείξεις οπισθοδρόμησης, για παράδειγμα στον τομέα της μακροπρόθεσμης βιωσιμότητας των δημόσιων οικονομικών, συμπεριλαμβανομένων των συντάξεων.

Για τις μεταρρυθμίσεις και τις επενδύσεις απαιτείται επαρκής διοικητική και τεχνική ικανότητα προκειμένου τα κράτη μέλη να επιτύχουν τα αναμενόμενα αποτελέσματα. Οι ορθές προπαρασκευαστικές εργασίες από μια κατάλληλα στελεχωμένη διοίκηση που διαθέτει τα απαραίτητα τεχνικά μέσα μεγιστοποιεί τον αντίκτυπο των δημόσιων επενδύσεων και μεταρρυθμίσεων. Οι μεταρρυθμίσεις των δημόσιων διοικήσεων έχουν περιορισμένο βραχυπρόθεσμο κόστος και μπορούν να είναι αποτελεσματικές σε οποιοδήποτε σημείο του κύκλου. Απαιτείται ο καθορισμός εφικτών και μετρήσιμων στόχων ως προς τις μεταρρυθμίσεις, καθώς και η παρακολούθηση και ανακοίνωση των σχετικών αποτελεσμάτων. Το Πρόγραμμα Στήριξης Διαρθρωτικών Μεταρρυθμίσεων παρέχει πρακτική και τεχνική υποστήριξη σε όλα τα κράτη μέλη, κατόπιν αιτήματός τους, για τον σχεδιασμό

² Εισαγωγική ανακοίνωση του Μαΐου 2018.

και την υλοποίηση μεταρρυθμίσεων, ιδίως για την παρακολούθηση των συστάσεων του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου³.

³ Η απόφαση χρηματοδότησης του 2019 εγκρίνεται με αυτή τη δέσμη μέτρων.

3. ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΩΝ ΜΑΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΑΝΙΣΟΡΡΟΠΙΩΝ

Οι εμπεριστατωμένες επισκοπήσεις στις εκθέσεις ανά χώρα παρέχουν μια ολοκληρωμένη ανάλυση των ανισορροπιών που αντιμετωπίζουν τα κράτη μέλη. Εντοπίζουν υποκείμενες αδυναμίες και τις σχετικές διασυννοριακές επιπτώσεις. Οι μακροοικονομικές ανισορροπίες μπορούν να επηρεάσουν αρνητικά την οικονομία ενός συγκεκριμένου κράτους μέλους, της ζώνης του ευρώ ή της Ένωσης στο σύνολό της. Η διαδικασία μακροοικονομικών ανισορροπιών αποσκοπεί στον εντοπισμό και την πρόληψη της εμφάνισής τους σε πρώιμο στάδιο, ώστε να εξασφαλιστεί ότι τα οικεία κράτη μέλη λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα για τη διόρθωσή τους.

Στην έκθεση του μηχανισμού επαγρύπνησης για το 2019 προσδιορίστηκαν 13 κράτη μέλη για εμπεριστατωμένη επισκόπηση προκειμένου να εκτιμηθεί κατά πόσον πλήττονται ή κινδυνεύουν να επηρεαστούν από ανισορροπίες⁴. 11 από τις χώρες αυτές θεωρήθηκε ότι αντιμετωπίζουν ανισορροπίες ή υπερβολικές ανισορροπίες ήδη από το 2018. Επιπλέον, η Ελλάδα, αφού εξήλθε από το πρόγραμμα χρηματοδοτικής συνδρομής, αποτέλεσε αντικείμενο εμπεριστατωμένης επισκόπησης για πρώτη φορά. Η έκθεση του μηχανισμού επαγρύπνησης για το 2019 έκρινε επίσης ότι ήταν δικαιολογημένη μια εμπεριστατωμένη επισκόπηση για τη Ρουμανία, προκειμένου να αξιολογηθούν οι επιπτώσεις της συνεχιζόμενης επιδείνωσης της ανταγωνιστικότητας κόστους και του εξωτερικού ισοζυγίου της χώρας. Η επιλογή των κρατών μελών υποστηρίχθηκε από το Συμβούλιο⁵. Η ανάλυση εξετάζει τη σοβαρότητα των ανισορροπιών, την εξέλιξή τους και την πολιτική απάντηση στη διαδικασία μακροοικονομικών ανισορροπιών που σχετίζεται με τις ειδικές ανά χώρα συστάσεις. Λαμβάνονται επίσης υπόψη οι σχετικές δευτερογενείς επιπτώσεις και οι συστημικές διασυννοριακές επιπτώσεις των ανισορροπιών.

3.1. Πρόοδος όσον αφορά τη διόρθωση των μακροοικονομικών ανισορροπιών στην ΕΕ και τη ζώνη του ευρώ

Η διόρθωση των μακροοικονομικών ανισορροπιών στην ΕΕ σημειώνει πρόοδο χάρη στην ανάκαμψη και τις προσπάθειες σε επίπεδο πολιτικής, αλλά εξακολουθούν να υπάρχουν ευπάθειες. Τα αποθέματα ιδιωτικού και δημόσιου χρέους παραμένουν σε ιστορικά υψηλά επίπεδα σε ορισμένα κράτη μέλη και η διόρθωσή τους δεν προχωρεί πάντα αρκετά γρήγορα, πράγμα που μειώνει το περιθώριο απορρόφησης των μελλοντικών αρνητικών οικονομικών κλυδωνισμών. Επιπλέον, σε ορισμένα κράτη μέλη υπάρχουν ενδείξεις πιθανής υπερθέρμανσης, οι οποίες συνδέονται κυρίως με τη δυναμική αύξηση των τιμών των κατοικιών και το ταχέως αυξανόμενο κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος.

Η επανεξισορρόπηση των εξωτερικών θέσεων παραμένει ατελής. Τα μεγάλα ελλείμματα τρεχουσών συναλλαγών έχουν διορθωθεί στα περισσότερα κράτη μέλη, αλλά ορισμένα κράτη μέλη εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν μεγάλες αρνητικές καθαρές διεθνείς επενδυτικές θέσεις. Τα μεγάλα αποθέματα εξωτερικού χρέους εξακολουθούν να αποτελούν ευπάθειες σε ορισμένα κράτη μέλη, τα οποία πρέπει να διατηρούν συνετά ισοζύγια τρεχουσών συναλλαγών και να αποφεύγουν τις απώλειες ανταγωνιστικότητας. Άλλα κράτη μέλη παρουσιάζουν αντιθέτως μεγάλα πλεονάσματα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών, τα οποία παραμένουν αρκετά ανθεκτικά. Μόλις πρόσφατα κατέστησαν εμφανή συγκρατημένα δείγματα προσαρμογής. Η αντιμετώπιση των μεγάλων πλεονασμάτων στις χώρες που είναι καθαροί πιστωτές μέσω των επενδυτικών και των μισθολογικών πολιτικών θα συνέβαλλε στη στήριξη του αναπτυξιακού δυναμικού. Σε συνολικό επίπεδο, το πλεόνασμα του ισοζυγίου

⁴ COM (2018) 758 final.

⁵ <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-5603-2019-INIT/el/pdf>

τρεχουσών συναλλαγών της ζώνης του ευρώ υπερέβη ελαφρά το 3 % του ΑΕΠ το 2016 και παρέμεινε σε γενικές γραμμές σταθερό στη συνέχεια. Το μεγάλο αυτό πλεόνασμα αντικατοπτρίζει ένα πλαίσιο στο οποίο η συνολική εγχώρια ζήτηση στη ζώνη του ευρώ παρουσιάζει υστέρηση σε σχέση με την οικονομική δραστηριότητα και όπου η βελτιωμένη ανταγωνιστική θέση των οικονομιών της ζώνης του ευρώ έχει στηρίξει τις εξαγωγές.

Η μείωση του χρέους συνεχίζεται. Η επίτευξη ουσιαστικής προόδου στη μείωση των επιπέδων του ιδιωτικού και του δημόσιου χρέους θα είναι καθοριστικής σημασίας για τη δημιουργία περιθωρίου για την απορρόφηση μελλοντικών αρνητικών οικονομικών κλυδωνισμών. Οι δείκτες ιδιωτικού χρέους ως προς το ΑΕΠ μειώνονται σε όλο και περισσότερα κράτη μέλη. Αυτό οφείλεται κυρίως στην υψηλότερη αύξηση του ονομαστικού ΑΕΠ. Η μείωση του χρέους από τη θετική καθαρή αποταμίευση, καθώς και από την αναθέρμανση της πιστωτικής επέκτασης, καθίσταται λιγότερο έντονη και ευρεία. Η μείωση του εταιρικού χρέους υπήρξε ταχύτερη σε σύγκριση με τον τομέα των νοικοκυριών, εν μέρει λόγω των χαμηλών επιπέδων των επενδύσεων τα τελευταία αυτά έτη. Από την πλευρά του δημόσιου τομέα, ενώ η βελτίωση των δημοσιονομικών θέσεων και η ανάκαμψη της αύξησης του ΑΕΠ οδηγούν σήμερα σε μείωση των δεικτών δημόσιου χρέους στα περισσότερα κράτη μέλη, τούτο ωστόσο γίνεται με αργούς ρυθμούς.

Οι συνθήκες στον τραπεζικό τομέα της ΕΕ βελτιώνονται ιδίως στις πλέον ευάλωτες χώρες, αλλά απαιτούνται περαιτέρω προσπάθειες. Στα περισσότερα κράτη μέλη οι δείκτες κεφαλαίου βελτιώθηκαν περαιτέρω. Τα ποσοστά των μη εξυπηρετούμενων δανείων έχουν μειωθεί, ιδίως σε ορισμένα κράτη μέλη όπου το απόθεμα τους είναι το υψηλότερο. Το μέσο ποσοστό μη εξυπηρετούμενων δανείων της ΕΕ ανήλθε σε 3,3 % κατά το τρίτο τρίμηνο του 2018 σε σύγκριση με 4,4 % ένα έτος νωρίτερα, αλλά τα ποσοστά αυτά παραμένουν πολύ υψηλά σε ορισμένα κράτη μέλη όπου απαιτούνται πρόσθετες προσπάθειες. Οι δείκτες κεφαλαίων και ρευστότητας βελτιώθηκαν περαιτέρω στη συντριπτική πλειονότητα των τραπεζών. Παρά τις πρόσφατες βελτιώσεις, η χαμηλή κερδοφορία που συνδέεται με αγορές που χαρακτηρίζονται από πληθώρα τραπεζών εξακολουθεί να αποτελεί πηγή ανησυχίας. Οι κεφαλαιαγορές συνέβαλαν επίσης περαιτέρω στη διεύρυνση και τη διαφοροποίηση της χρηματοδότησης της ευρωπαϊκής οικονομίας. Υπάρχει σημαντικό πρόσθετο δυναμικό για την ανάπτυξή τους σε ευρωπαϊκό, εθνικό και περιφερειακό επίπεδο.

Οι αυξήσεις των τιμών των κατοικιών επιταχύνονται σε αυξανόμενο αριθμό κρατών μελών, καθώς περισσότερες χώρες εμφανίζουν πιθανές ενδείξεις υπερτίμησης. Οι τιμές των κατοικιών αυξήθηκαν ταχύτερα στα κράτη μέλη που δεν παρουσίασαν καθόλου ή παρουσίασαν ελάχιστες ενδείξεις υπερτίμησης τα τελευταία έτη, και σε ορισμένες περιπτώσεις η ενυπόθηκη πίστη συνεχίζεται με υψηλότερους ρυθμούς. Στα θετικά σημεία, οι τιμές των κατοικιών μετριάστηκαν πρόσφατα σε χώρες με τις περισσότερες ενδείξεις υπερτίμησης, μεταξύ άλλων και λόγω περιορισμών οικονομικής προσιτότητας και μακροπροληπτικών πολιτικών που εφαρμόστηκαν πρόσφατα.

Οι αγορές εργασίας εξακολουθούν να βελτιώνονται. Τα ποσοστά ανεργίας μειώνονται περαιτέρω, μεταξύ άλλων για τους νέους και τους μακροχρόνια άνεργους, αλλά παραμένουν υψηλά σε ορισμένα κράτη μέλη. Οι μισθοί ανακάμπτουν στα κράτη μέλη με διαφορετικές ταχύτητες, οι οποίες αντικατοπτρίζουν σε γενικές γραμμές τον βαθμό στον οποίο ορισμένες χώρες αντιμετωπίζουν ελλείψεις εργατικού δυναμικού, ενώ η αύξηση των μισθών για τη ζώνη του ευρώ συνολικά παραμένει χαμηλότερη από ό,τι θα αναμενόταν με τα τρέχοντα επίπεδα ανεργίας με βάση τα ιστορικά δεδομένα.

Από το 2016, το κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος στα περισσότερα κράτη μέλη αυξάνεται με ταχύτερους ρυθμούς από ό,τι στο παρελθόν. Έχουν καταγραφεί μεγάλες επιταχύνσεις, ιδίως σε κράτη μέλη με επίπεδα μισθών κάτω του μέσου όρου, εν μέρει λόγω

έλλειψης εργατικού δυναμικού. Μέχρι στιγμής, η εξέλιξη του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος δεν συνοδεύτηκε με σημαντικές απώλειες μεριδίων στις εξαγωγικές αγορές ή επιδεινώσεις στα ισοζύγια τρεχουσών συναλλαγών, αλλά θα μπορούσαν να παρατηρηθούν οι συνέπειες αυτές εάν οι εν λόγω τάσεις εξακολουθήσουν να υφίστανται. Ταυτόχρονα, εντός της ζώνης του ευρώ, επιβραδύνθηκε το πλεονέκτημα της ανταγωνιστικότητας κόστους σε χώρες που εμφάνιζαν επί μακρόν μεγάλα ελλείμματα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών ή που διαθέτουν ακόμη σημαντικά αποθέματα εξωτερικού χρέους, γεγονός που καταδεικνύει την ανάγκη να διατηρηθεί η δυναμική για μεταρρυθμίσεις που αποσκοπούν στην αύξηση της παραγωγικότητας και τη διατήρηση της ανταγωνιστικότητας κόστους.

3.2. Εφαρμογή της διαδικασίας μακροοικονομικών ανισορροπιών

Έχουν εντοπιστεί ανισορροπίες ή υπερβολικές ανισορροπίες σε όλα τα κράτη μέλη οι οποίες αναλύθηκαν σε εμπεριστατωμένες επισκοπήσεις, αλλά η σοβαρότητα των ανισορροπιών έχει μειωθεί σε ορισμένες περιπτώσεις. Στις εμπεριστατωμένες επισκοπήσεις του 2019 διαπιστώθηκε ότι 10 κράτη μέλη αντιμετωπίζουν ανισορροπίες ενώ τρία αντιμετωπίζουν υπερβολικές ανισορροπίες. Μία χώρα, η οποία πριν από ένα χρόνο βρισκόταν στην κατηγορία των υπερβολικών ανισορροπιών, σημείωσε τόσο σαφή πρόοδο ώστε αναβαθμίστηκε στην κατηγορία των ανισορροπιών. Σε άλλες περιπτώσεις, η διόρθωση των οικονομικών ανισορροπιών είναι σε εξέλιξη, αλλά όχι σε επαρκή βαθμό ώστε να δικαιολογείται η έξοδος από τη διαδικασία μακροοικονομικών ανισορροπιών. Στο προσάρτημα 3 συνοψίζονται τα πορίσματα των εμπεριστατωμένων επισκοπήσεων ανά κράτος μέλος.

Η Ελλάδα, η οποία έχει ενσωματωθεί στο Ευρωπαϊκό Εξάμηνο μετά την έξοδο από το πρόγραμμα στήριξης της σταθερότητας, έχει διαπιστωθεί ότι αντιμετωπίζει υπερβολικές ανισορροπίες. Η Ελλάδα εξακολουθεί να αντιμετωπίζει σημαντικές προκλήσεις όσον αφορά το υψηλό δημόσιο χρέος, την αρνητική καθαρή διεθνή επενδυτική θέση, το υψηλό ποσοστό μη εξυπηρετούμενων δανείων, το ακόμη υψηλό ποσοστό ανεργίας και το χαμηλό αναπτυξιακό δυναμικό. Οι βαθιές θεσμικές και διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις που ξεκίνησαν τα τελευταία χρόνια για τον εκσυγχρονισμό της οικονομίας και του κράτους έχουν αρχίσει να αποδίδουν καρπούς, όπως προκύπτει από την επιτυχή ολοκλήρωση του προγράμματος του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Σταθερότητας, την ανάκαμψη της ανάπτυξης, καθώς και τη μείωση της ανεργίας. Απαιτείται συνεχής εφαρμογή της μεταρρυθμιστικής αυτής διαδικασίας για την πλήρη αξιοποίηση των επιπτώσεών της. Μετά την έξοδο από το πρόγραμμα, η Ελλάδα υπόκειται σε ενισχυμένη εποπτεία, η οποία παρέχει τη βάση για την αξιολόγηση της εφαρμογής των δεσμεύσεων που έχει αναλάβει η Ελλάδα για να διασφαλίσει τη συνέχεια και την ολοκλήρωση των μεταρρυθμίσεων που εγκρίθηκαν στο πλαίσιο του προγράμματος στήριξης της σταθερότητας του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Σταθερότητας.

Η Ρουμανία, στην οποία δεν εντοπίστηκαν ανισορροπίες το 2018, διαπιστώθηκε ότι αντιμετωπίζει ανισορροπίες. Οι κίνδυνοι που συνδέονται με τις απώλειες ανταγωνιστικότητας και το διευρυνόμενο έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών που επισημαίνεται στην έκθεση του μηχανισμού επαγρύπνησης επιβεβαιώθηκαν στην εμπεριστατωμένη επισκόπηση. Επιπλέον, οι πρόσφατες νομοθετικές πρωτοβουλίες φαίνεται να δημιουργούν κινδύνους για τον χρηματοπιστωτικό τομέα. Αυτό συμβαίνει σε ένα πλαίσιο αποδυνάμωσης της εφαρμογής των μεταρρυθμίσεων, ενός μη προβλέψιμου περιβάλλοντος χάραξης πολιτικής και μιας επεκτατικής δημοσιονομικής πολιτικής. Εάν δεν αντιμετωπιστούν, οι τάσεις αυτές θα επηρεάσουν τις προοπτικές του δημόσιου και του εξωτερικού χρέους και θα βλάψουν τις επενδύσεις και τις προοπτικές ανάπτυξης.

Η Κροατία, στην οποία εντοπίστηκαν υπερβολικές ανισορροπίες το 2018, διαπιστώθηκε ότι αντιμετωπίζει ανισορροπίες. Οι οικονομικές εξελίξεις συνέβαλαν στη σταδιακή διόρθωση των υφιστάμενων ανισορροπιών, ιδίως εκείνων που σχετίζονται με τα υψηλά αποθέματα δημόσιου, ιδιωτικού και εξωτερικού χρέους, με αποτέλεσμα τη μείωση των κινδύνων. Τα μέτρα πολιτικής και οι δεσμεύσεις που θα βοηθήσουν τη βιώσιμη διόρθωση των ανισορροπιών έχουν ενταθεί πρόσφατα, και η πλήρης, ταχεία και αποτελεσματική εφαρμογή τους θα είναι ζωτικής σημασίας.

Σε άλλες χώρες, οι οικονομικές εξελίξεις ήταν σε γενικές γραμμές ευνοϊκές για τη διόρθωση των ανισορροπιών, αλλά εξακολουθούν να υπάρχουν προκλήσεις όσον αφορά τις οικονομικές και πολιτικές προοπτικές:

- Η Βουλγαρία, η Γαλλία, η Γερμανία, η Ιρλανδία, οι Κάτω Χώρες, η Πορτογαλία, η Ισπανία και η Σουηδία διαπιστώθηκε, όπως και το 2018, ότι αντιμετωπίζουν **ανισορροπίες**. Η **Βουλγαρία** έλαβε περαιτέρω μέτρα για να διασφαλίσει τη σταθερότητα του τραπεζικού τομέα, αλλά ορισμένες δράσεις δεν έχουν ακόμη οριστικοποιηθεί ή τεθεί σε εφαρμογή. Η **Γαλλία** έχει εντείνει τις μεταρρυθμιστικές δεσμεύσεις, αλλά η διόρθωση των ανισορροπιών που συνδέονται με το υψηλό δημόσιο χρέος και τη χαμηλή δυναμική της ανταγωνιστικότητας εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από την πρόοδο της πολιτικής. Στις **Κάτω Χώρες** ενισχύθηκαν οι προσπάθειες πολιτικής, αλλά εξακολουθούν να υπάρχουν ανισορροπίες που συνδέονται με το υψηλό ιδιωτικό χρέος και το μεγάλο πλεόνασμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών. Στη **Γερμανία**, το πλεόνασμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών παραμένει υψηλό και μειώνεται με αργούς ρυθμούς, ενώ απαιτούνται περισσότερες προσπάθειες για την κάλυψη των επενδυτικών κενών, ιδίως όσον αφορά τις δημόσιες επενδύσεις στις υποδομές και την εκπαίδευση. Στην **Ιρλανδία**, η ισχυρή ανάπτυξη και η πρόοδος σε επίπεδο πολιτικής συνέχισαν να στηρίζουν τον περιορισμό των ανισορροπιών των αποθεμάτων, αλλά εξακολουθούν να υπάρχουν αδυναμίες σε ένα πλαίσιο αυξημένων κινδύνων από το διεθνές περιβάλλον. Οι εναπομένουσες ανισορροπίες αποθεμάτων που συνδέονται με το εσωτερικό και το εξωτερικό χρέος μειώνονται στην **Πορτογαλία** και στην **Ισπανία**. Σε αυτό συνέβαλε η βελτίωση των οικονομικών συνθηκών, αν και εξακολουθούν να υπάρχουν κενά στην πολιτική και την προσαρμογή. Στη **Σουηδία**, οι ανισορροπίες εξακολουθούν να υπάρχουν παρά την πρόσφατη προσαρμογή των τιμών και των πολιτικών για την κατοικία.
- Η Κύπρος και η Ιταλία διαπιστώνεται, όπως και το 2018, ότι αντιμετωπίζουν υπερβολικές **ανισορροπίες**. Στην **Κύπρο**, παρά τη βελτίωση του οικονομικού πλαισίου και την πρόσφατη κλιμάκωση των προσπαθειών σε επίπεδο πολιτικής, εξακολουθούν να υπάρχουν σημαντικές αδυναμίες που σχετίζονται με το μειούμενο αλλά ακόμη υψηλό επίπεδο μη εξυπηρετούμενων δανείων, καθώς και με το εξωτερικό, ιδιωτικό και δημόσιο χρέος. Στην **Ιταλία**, η πρόοδος σε ορισμένους τομείς πολιτικής κατά τα προηγούμενα έτη έχει επισκιαστεί από επιδεινούμενες προοπτικές οφειλόμενες σε μεγάλο βαθμό στην προβλεπόμενη δημοσιονομική επιδείνωση και στο στάσιμο σε μεγάλο βαθμό πρόγραμμα μεταρρυθμίσεων. Τα πρόσφατα μέτρα πολιτικής συνιστούν οπισθοδρόμηση σε σχέση με στοιχεία προηγούμενων μεταρρυθμίσεων και θα επηρεάσουν αρνητικά τη βιωσιμότητα των δημόσιων οικονομικών, την παραγωγικότητα και την αύξηση του δυναμικού ΑΕΠ. Η αβεβαιότητα σχετικά με τη στάση της κυβέρνησης συνέβαλε σε αυξημένες πιέσεις της αγοράς και σε υψηλότερες αποδόσεις του δημόσιου χρέους κατά τη διάρκεια του 2018. Η επιδείνωση ή η μείωση των μακροοικονομικών ανισορροπιών θα εξαρτηθεί

σε μεγάλο βαθμό από τις πολιτικές για τη βελτίωση της ποιότητας των δημόσιων οικονομικών της Ιταλίας, την αύξηση της αποτελεσματικότητας του συστήματος δημόσιας διοίκησης και δικαιοσύνης, τη βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος και την ενίσχυση της αγοράς εργασίας και του χρηματοπιστωτικού συστήματος της χώρας. Ως εκ τούτου, η Επιτροπή θα παρακολουθεί εκ του σύνεγγυς τις εξελίξεις στην Ιταλία και θα αξιολογήσει τα μέτρα πολιτικής και τις δεσμεύσεις για την αντιμετώπιση των ανισορροπιών, ιδίως το επίπεδο φιλοδοξίας του εθνικού προγράμματος μεταρρυθμίσεων, στο πλαίσιο της επικείμενης εαρινής δέσμης του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου.

Η Επιτροπή θα εξακολουθήσει να εξετάζει τις εξελίξεις και τα μέτρα πολιτικής που λαμβάνονται από όλα τα κράτη μέλη που αντιμετωπίζουν ανισορροπίες ή υπερβολικές ανισορροπίες στο πλαίσιο της ειδικής παρακολούθησης. Το Συμβούλιο συμμετέχει στις αξιολογήσεις αυτές και έχει στηρίξει τα συμπεράσματα των ειδικών εκθέσεων παρακολούθησης⁶.

Πίνακας 1: Αποτελέσματα των εμπεριστατωμένων επισκοπήσεων το 2019 και κατάσταση το 2018

	Η κατάσταση το 2018	Αποτελέσματα των εμπεριστατωμένων επισκοπήσεων για το 2019
Ανισορροπίες	BG, DE, ES, FR, IE, NL, PT, SE	BG, DE, ES, FR, HR, IE, NL, PT, RO, SE
Υπερβολικές ανισορροπίες	CY, HR, IT	CY, EL ⁷ , IT

⁶ <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-5603-2019-INIT/el/pdf>

⁷ Όπως σε άλλες χώρες που εξήλθαν στο παρελθόν από πρόγραμμα χρηματοδοτικής συνδρομής, διαπιστώθηκαν στην Ελλάδα υπερβολικές ανισορροπίες

4. ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΤΩΝ ΚΡΑΤΩΝ ΜΕΛΩΝ

Στο πλαίσιο της επιβράδυνσης της ανάπτυξης, οι αποτελεσματικές μεταρρυθμίσεις και οι καλά στοχευμένες επενδυτικές προτεραιότητες θα βοηθήσουν τα κράτη μέλη να καταστούν ανθεκτικότερα σε μελλοντικούς μακροοικονομικούς κραδασμούς. Με τη βελτίωση της λειτουργίας των χρηματοπιστωτικών αγορών, των αγορών προϊόντων και εργασίας και των θεσμικών οργάνων, καθώς και με αποτελεσματικότερες κρατικές διοικήσεις, οι οικονομίες μας μπορούν να προσαρμοστούν πιο ομαλά και να ελαχιστοποιήσουν το οικονομικό και κοινωνικό κόστος. Οι καλά στοχευμένες επενδύσεις, είτε επειδή δημιουργούν τις απαραίτητες υποδομές ή παρέχουν εργατικό δυναμικό με καλύτερες δεξιότητες ή στηρίζουν καινοτόμες επιχειρηματικές ιδέες, ενισχύουν τη δυνητική ανάπτυξη μακροπρόθεσμα, συμβάλλοντας στην ανταγωνιστικότητα και την οικονομική ανθεκτικότητα. Η προσαρμογή στις συνεχιζόμενες διαρθρωτικές αλλαγές θα βοηθήσει τις οικονομίες να συγκλίνουν μειώνοντας τις διαφορές στην παραγωγικότητα και θα βελτιώσει τα κοινωνικά αποτελέσματα.

4.1 Εξασφάλιση υπεύθυνων δημοσιονομικών πολιτικών και χρηματοπιστωτικής σταθερότητας

Υπεύθυνες δημοσιονομικές πολιτικές, ποιότητα των δημόσιων οικονομικών και ευνοϊκά προς την ανάπτυξη φορολογικά συστήματα

Τα κράτη μέλη με υψηλούς δείκτες χρέους αδυνατούν να δημιουργήσουν δημοσιονομικά αποθέματα ασφαλείας. Η ισχυρή οικονομική ανάπτυξη και τα ιστορικά χαμηλά επιτόκια εξακολουθούν να στηρίζουν τη μείωση των δεικτών δημόσιου χρέους. Το 2018, οι ευνοϊκές κυκλικές συνθήκες και η μείωση των δαπανών για τόκους οδήγησαν σε περαιτέρω μείωση του συνολικού δημοσιονομικού ελλείμματος στην ΕΕ, το οποίο σήμερα είναι κάτω από το 1 % του ΑΕΠ. Αυτή η καθοδική τάση αναμένεται να τερματιστεί το 2019, οπότε το συνολικό έλλειμμα προβλέπεται να αυξηθεί ελαφρώς για πρώτη φορά από το 2009. Το δημόσιο χρέος παραμένει κοντά σε ιστορικά υψηλά επίπεδα σε ορισμένα κράτη μέλη. Η προβλεπόμενη δημοσιονομική προσαρμογή είναι σχετικά περιορισμένη ή ακόμη και αρνητική σε ορισμένα κράτη μέλη με υψηλό επίπεδο χρέους. Η αποκατάσταση των δημοσιονομικών αποθεμάτων είναι ιδιαίτερα σημαντική στα κράτη μέλη που εξακολουθούν να εμφανίζουν υψηλά επίπεδα δημόσιου χρέους ούτως ώστε να μειωθεί η ευαισθησία τους σε κλυδωνισμούς και θα καταστεί δυνατή η πλήρης λειτουργία των αυτόματων σταθεροποιητών στην επόμενη ύφεση. Η συμμόρφωση με το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης, σε συνδυασμό με κάποια δημοσιονομική επέκταση από κράτη μέλη με δημοσιονομικά περιθώρια, θα συμβάλει σε ένα ισορροπημένο μείγμα πολιτικών, δεδομένης της συνεχούς στήριξης της οικονομίας από τη νομισματική πολιτική. Επιπλέον, θα μειώσει τους κινδύνους χρηματοπιστωτικής αστάθειας.

Υπάρχουν μεγάλα περιθώρια βελτίωσης της ποιότητας των δημόσιων οικονομικών και για τον σκοπό αυτό σημαντικό εργαλείο συνιστούν οι επανεξετάσεις των δαπανών. Πολλά κράτη μέλη προβαίνουν σε έλεγχο των δημόσιων δαπανών, με στόχο την αύξηση της αποτελεσματικότητάς τους και την εξοικονόμηση πόρων, δημιουργώντας περιθώρια για δαπάνες που ενισχύουν την ανάπτυξη. Στην Ιταλία και τη Γαλλία προγραμματίζονται ευρείες επανεξετάσεις των δαπανών. Σε πολλά άλλα κράτη μέλη προβλέπονται πιο στοχοθετημένες επανεξετάσεις, οι οποίες καλύπτουν συγκεκριμένους τομείς δαπανών, όπως η υγειονομική περίθαλψη, η εκπαίδευση, οι κρατικές επιχειρήσεις, τα ακίνητα, οι δημόσιες επενδύσεις, οι μεταφορές και το περιβάλλον. Το 2019 αναμένεται να σημειωθεί βελτίωση της αποτελεσματικότητας τόσο στην Πορτογαλία χάρη στη μεγαλύτερη χρήση των κεντρικών προμηθειών και την αποτελεσματικότερη αξιοποίηση δημόσιας περιουσίας, όσο και στη Λετονία χάρη σε μια πιο αποδοτική ως προς το κόστος διαχείριση των κρατικών επιχειρήσεων στον τομέα των ακινήτων και στην ενοποίηση των υποδομών της τεχνολογίας

των πληροφοριών. Στη συνέχεια, οι επανεξετάσεις δαπανών θα επωφεληθούν από συχνότερες και αυστηρότερες ενδιάμεσες αξιολογήσεις, καθώς και από μια πληρέστερη ενσωμάτωση με τη διαδικασία του προϋπολογισμού.

Τα κράτη μέλη συνεχίζουν να βελτιώνουν τα εθνικά δημοσιονομικά τους πλαίσια, που αποτελούν βασικό παράγοντα για τη χάραξη δημοσιονομικής πολιτικής. Τα δημοσιονομικά πλαίσια έχουν υποστεί σημαντικές μεταρρυθμίσεις κατά τα τελευταία έτη: οι θετικές επιπτώσεις στις κρατικές δαπάνες και τη φορολογία είναι ήδη ορατές. Οι μεταρρυθμίσεις προς την κατεύθυνση αυτή συνεχίστηκαν πρόσφατα σε ορισμένα κράτη μέλη. Στη Γερμανία, η ομάδα έργου για τις κοινές οικονομικές προβλέψεις έχει λάβει εντολή να εγκρίνει τις μακροοικονομικές προβλέψεις. Η Ουγγαρία και η Λιθουανία έχουν βελτιώσει περαιτέρω τη μεσοπρόθεσμη προοπτική του πλαισίου τους. Ακόμη και κράτη μέλη των οποίων τα δημοσιονομικά πλαίσια αναφέρονται συνήθως ως βέλτιστη πρακτική συνεχίζουν να τα βελτιώνουν. Ειδικότερα, η Σουηδία εισήγαγε νέο στοιχείο πρόσδεσης του χρέους, ενώ οι Κάτω Χώρες βελτίωσαν τα χαρακτηριστικά αυτόματης σταθεροποίησης του πλαισίου τους. Η Ιρλανδία εφαρμόζει τα σχέδιά της για τη σύσταση αποθεματικού για απρόβλεπτα («Rainy Day Fund»). Ωστόσο, υπάρχουν ακόμη τομείς όπου απαιτούνται περισσότερες προσπάθειες. Αυτό αφορά ειδικότερα τις ρυθμίσεις συντονισμού μεταξύ των επιπέδων διακυβέρνησης στα κράτη μέλη με πολύπλοκες ομοσπονδιακές δομές.

Η δημογραφική γήρανση θέτει πολλά κράτη μέλη ενώπιον της πρόκλησης να διασφαλίσουν τη βιωσιμότητα των δημόσιων οικονομικών τους. Κατά την τελευταία δεκαετία, σημειώθηκε σημαντική πρόοδος όσον αφορά την αντιμετώπιση της προβλεπόμενης αύξησης του κόστους των συντάξεων. Ωστόσο, η αυξανόμενη μακροζωία και η συνταξιοδότηση της γενιάς της έκρηξης των γεννήσεων («baby boom») εξακολουθούν να έχουν ως αποτέλεσμα σημαντικές προβλεπόμενες αυξήσεις των συνδεδεμένων με τη γήρανση δαπανών σε 21 κράτη μέλη που αντιμετωπίζουν μέτριους ή υψηλούς κινδύνους δημοσιονομικής διατηρησιμότητας. Αυτό μπορεί να έχει αντίκτυπο στη μελλοντική επάρκεια των συντάξεων. Το 2018, η Κροατία θέσπισε μεταρρύθμιση του συνταξιοδοτικού συστήματος που αποσκοπεί στη βελτίωση της επάρκειας των συντάξεων, χωρίς να θέτει σε κίνδυνο τη μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα, ενώ η Γαλλία παρουσίασε ολοκληρωμένα σχέδια μεταρρυθμίσεων. Περιπτώσεις κινδύνου μερικής οπισθοδρόμησης που ακυρώνει μέρος της προόδου σημειώθηκαν κατά την τελευταία δεκαετία στην Ιταλία και τη Ρουμανία. Μέτρα που αυξάνουν τις συνταξιοδοτικές δαπάνες έχουν θεσπιστεί ή σχεδιάζονται και στη Γερμανία, την Ισπανία και την Πορτογαλία. Η πρόοδος προς την εξασφάλιση μακροπρόθεσμης δημοσιονομικής διατηρησιμότητας φαίνεται να είναι αργή για την υγειονομική περίθαλψη και τη μακροχρόνια μέριμνα. Οι τρέχουσες μεταρρυθμιστικές προσπάθειες σε ορισμένα κράτη μέλη τείνουν να είναι αποσπασματικές και θα πρέπει να συνδυάζουν καλύτερα τους στόχους της δημοσιονομικής διατηρησιμότητας με την προσβασιμότητα και την αποτελεσματικότητα της περίθαλψης.

Οι μεταρρυθμίσεις των συστημάτων υγείας στοχεύουν σε μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα, προσβασιμότητα και ανθεκτικότητα. Πολλά κράτη μέλη καταβάλλουν προσπάθειες για την επανεστίαση των συστημάτων υγείας στην προληπτική φροντίδα, με παράλληλη ενίσχυση της πρωτοβάθμιας περίθαλψης και καλύτερο συντονισμό μεταξύ δομών παροχής φροντίδας. Η Κύπρος θέτει σε εφαρμογή ένα νέο σύστημα εισφορών ασφάλισης υγείας, το οποίο προετοιμάζει το έδαφος για καθολική ιατροφαρμακευτική κάλυψη και περιορίζει τις υψηλές άμεσες πληρωμές από τους ασθενείς. Η Πολωνία έχει δρομολογήσει πιλοτικά έργα για την ενίσχυση της πρωτοβάθμιας και της εξωνοσοκομειακής περίθαλψης και τη βελτίωση του συντονισμού.

Τα φορολογικά συστήματα μπορούν να συμβάλουν στη στήριξη της ανάπτυξης χωρίς αποκλεισμούς. Τα ευνοϊκά προς την ανάπτυξη φορολογικά συστήματα μπορούν να

στηρίζουν τις ιδιωτικές επενδύσεις και να βελτιώσουν το επιχειρηματικό περιβάλλον, να προωθήσουν την απασχόληση και τη συμμετοχή στην αγορά εργασίας, να μειώσουν τις ανισότητες και να συμβάλουν σε μια περιβαλλοντικά βιώσιμη οικονομία. Στο πλαίσιο αυτό, πολλά κράτη μέλη συνεχίζουν τη μεταρρύθμιση του φορολογικού τους συστήματος και, ειδικότερα, τη μείωση της φορολόγησης της εργασίας. Η Λετονία και η Λιθουανία καθιερώνουν έναν προοδευτικό συντελεστή φόρου εισοδήματος φυσικών προσώπων. Οι Κάτω Χώρες μετατοπίζουν τη φορολογική επιβάρυνση από την εργασία στην κατανάλωση μειώνοντας τους φόρους εισοδήματος φυσικών προσώπων και αυξάνοντας τους συντελεστές του φόρου προστιθέμενης αξίας. Η Γερμανία και η Ιρλανδία εξακολουθούν να μειώνουν τη φορολόγηση της εργασίας για τα άτομα με χαμηλά και μεσαία εισοδήματα. Η Δανία, η Ελλάδα και η Σλοβενία εισπράττουν υψηλό ποσοστό εσόδων από περιβαλλοντικούς φόρους, γεγονός που ενθαρρύνει την αποδοτικότερη χρήση των πόρων και τονώνει τις επενδύσεις και την απασχόληση.

Η καταπολέμηση του επιθετικού φορολογικού σχεδιασμού αποτελεί προτεραιότητα για την εξασφάλιση της ορθής λειτουργίας της ενιαίας αγοράς. Η Επιτροπή υπέβαλε νομοθετικές προτάσεις με σκοπό να καταστεί το φορολογικό σύστημα πιο διαφανές, αποτελεσματικό και συνεκτικό και λιγότερο επιρρεπές σε επιθετικές πρακτικές φορολογικού σχεδιασμού. Ο επιθετικός φορολογικός σχεδιασμός μπορεί να έχει δημοσιονομικές επιπτώσεις σε άλλα κράτη μέλη, να στρεβλώσει τους όρους ανταγωνισμού μεταξύ των εταιρειών και να εκτρέψει αθέμιτα πόρους από τους στόχους των κυβερνήσεων για τις δαπάνες. Τα κράτη μέλη των οποίων η φορολογική βάση έχει διαβρωθεί πρέπει να αυξήσουν τα έσοδα από άλλους φόρους ειδικά θα διαθέτουν λιγότερα έσοδα για μεταρρυθμίσεις που ενισχύουν την ανάπτυξη και για σκοπούς αναδιανομής για την καταπολέμηση των ανισοτήτων. Η μεταφορά της νομοθεσίας της ΕΕ και των διεθνώς συμφωνημένων πρωτοβουλιών θα συμβάλει στον περιορισμό των πρακτικών επιθετικού φορολογικού σχεδιασμού⁸. Ο επιθετικός φορολογικός σχεδιασμός μπορεί να αντιμετωπιστεί περαιτέρω με την ενίσχυση της εθνικής φορολογικής νομοθεσίας, την αύξηση της διαφάνειας και της διοικητικής συνεργασίας.

Τραπεζικός τομέας, χαμηλή κερδοφορία και μη εξυπηρετούμενα δάνεια

Συνολικά, τα τραπεζικά κεφάλαια και οι θέσεις ρευστότητας συνέχισαν να βελτιώνονται το 2018, με την στήριξη του οικονομικού περιβάλλοντος, καθώς και τη λήψη νομοθετικών και εποπτικών μέτρων. Ταυτόχρονα, η τραπεζική μόχλευση έχει μειωθεί, ενώ η ικανότητα απορρόφησης ζημιών έχει αυξηθεί. Τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια στους τραπεζικούς ισολογισμούς συνέχισαν να μειώνονται. Σύμφωνα με τα πιο πρόσφατα στοιχεία, ο δείκτης των ακαθάριστων μη εξυπηρετούμενων δανείων για όλες τις τράπεζες της ΕΕ μειώθηκε περαιτέρω σε 3,3 % (τρίτο τρίμηνο του 2018) κατά περισσότερο από μία ποσοστιαία μονάδα σε ετήσια βάση. Σε δεκατέσσερα κράτη μέλη ο δείκτης των μη εξυπηρετούμενων δανείων ήταν χαμηλότερος του 3 %. Συγκεκριμένα, σημειώθηκε σημαντική μείωση στην Κύπρο, την Ιρλανδία, την Ιταλία, την Ισπανία, την Πορτογαλία, την Ουγγαρία, τη Σλοβενία, τη Ρουμανία, την Αυστρία και τη Γερμανία, όπου ο ρυθμός διάθεσης μη εξυπηρετούμενων δανείων αυξήθηκε σημαντικά από το 2017 λόγω της συνεχιζόμενης εποπτικής πίεσης και/ή της περαιτέρω ανάπτυξης δευτερογενών αγορών μη εξυπηρετούμενων δανείων.

⁸Για παράδειγμα, έως το τέλος του 2018, όλα τα κράτη μέλη όφειλαν να μεταφέρουν στο εθνικό τους δίκαιο τις διατάξεις της οδηγίας κατά της φοροαποφυγής ((ΕΕ) 2016/1164).

Επιπλέον, οι νομοθετικές διαδικασίες για διάφορα μέτρα μείωσης του κινδύνου σε επίπεδο ΕΕ και σε εθνικό επίπεδο συνέχισαν να προχωρούν με αποτέλεσμα την επίτευξη απτής προόδου. Η συμφωνία του Δεκεμβρίου 2018 μεταξύ του Συμβουλίου και του Κοινοβουλίου σχετικά με τη δέσμη μέτρων για τη μείωση των κινδύνων αναμένεται να συνεχίσει να ενισχύει τις κεφαλαιακές θέσεις και τις θέσεις ρευστότητας των τραπεζών, ιδίως σε δυνητικά σενάρια εξυγίανσης, καθώς και να διευκολύνει τη μείωση των κινδύνων και τον επιμερισμό των κινδύνων στον τραπεζικό τομέα της ΕΕ. Αυτό περιλαμβάνει τη διασφάλιση της πλήρους εφαρμογής των κανόνων της ΕΕ για την καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες και την κατάλληλη πρόληψη και διαχείριση κινδύνων από τις τράπεζες.

Η προσομοίωση ακραίων καταστάσεων της Ευρωπαϊκής Αρχής Τραπεζών για το 2018 επιβεβαίωσε ότι οι τράπεζες της ΕΕ γίνονται πιο ανθεκτικές. Ωστόσο, η αντίληψη των επενδυτών για τις προσομοιώσεις ενδέχεται να μην οδηγήσει σε σημαντικές αλλαγές στον τρόπο με τον οποίο η αγορά αντιμετωπίζει την κεφαλαιακή ανθεκτικότητα των τραπεζών της ΕΕ, των οποίων οι τιμές των μετοχών μπορεί να συνεχίσουν να καθορίζονται περισσότερο από τα θεμελιώδη μακροοικονομικά μεγέθη το 2019. Η κερδοφορία των τραπεζών παραμένει χαμηλή και επηρεάζεται από τα υψηλά ποσοστά μη εξυπηρετούμενων δανείων, τα ανεπαρκή επιχειρηματικά μοντέλα σε αρκετές περιπτώσεις, τις αγορές που χαρακτηρίζονται από πληθώρα τραπεζών και την αστάθεια των χρηματοπιστωτικών αγορών (επανεμφανίστηκε από το πρώτο εξάμηνο του 2018).

Η διασυννοριακή τραπεζική δραστηριότητα στην ΕΕ μπορεί να επιταχυνθεί εκ νέου αξιοποιώντας τις εξαγγελθείσες ανάγκες αναδιάρθρωσης ορισμένων μεγάλων ευρωπαϊκών ομίλων. Ορισμένοι τραπεζικοί όμιλοι με ηγετική θέση σε κράτη μέλη καίριας σημασίας μεταβάλλουν τις στρατηγικές τους για να μειώσουν τους κινδύνους για την κερδοφορία. Με τον τρόπο αυτό θα μπορούσαν να παρασχεθούν στις τράπεζες ευκαιρίες για να αντιμετωπίσουν ορισμένους από τους κινδύνους που συνδέονται με την κερδοφορία.

4.2. Αγορά εργασίας, εκπαίδευση και κοινωνικές πολιτικές

Η κατάσταση στην απασχόληση συνεχίζει να βελτιώνεται. Ο αριθμός των απασχολούμενων έφτασε τον αριθμό-ρεκόρ των 240 εκατομμυρίων το τέταρτο τρίμηνο του 2018. Ανερχόμενο σε 6,6 %, το ποσοστό ανεργίας υποχώρησε στα προ της κρίσης επίπεδα και ακόμη χαμηλότερα: βρίσκεται στο χαμηλότερο επίπεδο που έχει καταγραφεί ποτέ από το 2000, όταν άρχισαν να συλλέγονται τα σχετικά δεδομένα. Μετά από χρόνια οικονομικής ανάπτυξης και δημιουργίας θέσεων εργασίας, η κοινωνική κατάσταση εξακολουθεί να βελτιώνεται. Το 2017 και μόνον, περισσότερα από πέντε εκατομμύρια άτομα απαλλάχθηκαν από τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό.

Ωστόσο, η κατάσταση δείχνει ότι επικρατούν σημαντικές διαφορές μεταξύ των κρατών μελών. Σε ορισμένα κράτη μέλη τα ποσοστά ανεργίας δεν έχουν υποχωρήσει πλήρως στα προ της κρίσης επίπεδα και παραμένουν ακόμη πάνω από το 10 %. Σε ορισμένες από τις εν λόγω χώρες η κατάσταση των νέων εξακολουθεί να αποτελεί πρόβλημα: τα υψηλά ποσοστά των νέων εκτός απασχόλησης, εκπαίδευσης ή κατάρτισης εγείρουν ανησυχίες όσον αφορά την απασχολησιμότητά τους στο παρόν και στο μέλλον. Σε άλλες, παρατηρείται αύξηση των ελλείψεων σε εργατικό δυναμικό, γεγονός που δημιουργεί εμπόδια για την περαιτέρω ανάπτυξη. Συνολικά, παρά τα αυξανόμενα ποσοστά απασχόλησης μεταξύ των γυναικών, εξακολουθούν να υφίστανται διαφορές μεταξύ των φύλων ως προς τα ποσοστά απασχόλησης, οι οποίες οδηγούν σε μισθολογικές διαφορές. Τα άτομα χαμηλών προσόντων και τα άτομα που προέρχονται από οικογένειες μεταναστών, ιδίως, αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην εξεύρεση εργασίας. Επίσης, τα άτομα με αναπηρία εξακολουθούν να βρίσκονται σε μειονεκτική θέση. Επιπλέον, παρατηρούνται σημαντικές περιφερειακές διαφορές ως προς τα αποτελέσματα στην αγορά εργασίας σε πολλά κράτη μέλη.

Οι δημογραφικές αλλαγές και οι τεχνολογικές εξελίξεις αλλάζουν την όψη των ευρωπαϊκών αγορών εργασίας. Καθώς ο πληθυσμός γερνάει και μειώνεται ο αριθμός των νέων, είναι ζωτικής σημασίας για τα κράτη μέλη να αυξήσουν τον αριθμό των ενεργών ατόμων στην αγορά εργασίας, ώστε να εξασφαλίσουν ισχυρό αναπτυξιακό δυναμικό, καθώς και επαρκή και βιώσιμη χρηματοδότηση για τα συστήματα κοινωνικής ασφάλισης. Ορισμένα κράτη μέλη έχουν αναλάβει δράση στον τομέα αυτόν. Για παράδειγμα, στην Κροατία, τέθηκε σε ισχύ τον Ιανουάριο του 2019 μια μεταρρύθμιση του συνταξιοδοτικού συστήματος η οποία είχε ως στόχο την προώθηση της παράτασης του επαγγελματικού βίου και την αντιμετώπιση διαρθρωτικών ασυνεπειών στο σύστημα. Δεδομένων των μετασχηματισμών που επιφέρουν η ψηφιοποίηση και η διάδοση των πλατφορμών στο μέλλον της εργασίας, είναι σημαντικό τα κράτη μέλη να εκσυγχρονίσουν τις αγορές εργασίας και τα συστήματα κοινωνικής προστασίας, μεταξύ άλλων διασφαλίζοντας επαρκή κάλυψη κοινωνικής προστασίας στους εργαζομένους με άτυπη απασχόληση και τους αυτοαπασχολούμενους, ώστε να συμβαδίζουν με τις εν λόγω εξελίξεις.

Είναι ζωτικής σημασίας η προώθηση των κατάλληλων δεξιοτήτων. Η ισότιμη πρόσβαση σε υψηλής ποιότητας εκπαίδευση είναι ουσιαστικής σημασίας προκειμένου όλοι οι πολίτες να συμμετέχουν πλήρως στις κοινωνίες μας και να αξιοποιούν στο έπακρο τον επαγγελματικό τους βίο. Οι κατάλληλες δεξιότητες μπορούν να αυξήσουν την παραγωγικότητα και τη δυνητική ανάπτυξη, οι οποίες είναι καίριας σημασίας για την αύξηση των μισθών και τη βελτίωση των κοινωνικών συνθηκών και των συνθηκών διαβίωσης. Υπό τις παρούσες συνθήκες αύξησης των ελλείψεων και αναντιστοιχιών δεξιοτήτων, τα συστήματα εκπαίδευσης και κατάρτισης πρέπει να ενισχυθούν και να εκσυγχρονιστούν. Ταυτόχρονα, οι πολιτικές επανεκπαίδευσης και αναβάθμισης των δεξιοτήτων είναι σημαντικές για την αύξηση της ανθεκτικότητας και της προσαρμοστικότητας του εργατικού δυναμικού, ώστε να αποφευχθεί η μείωση των ευκαιριών απασχόλησης για τα άτομα με χαμηλή ειδικευση και τα άτομα από οικογένειες μεταναστών. Η Γαλλία θέτει σε εφαρμογή μεταρρυθμίσεις για την

καλύτερη σύνδεση του συστήματος εκπαίδευσης και κατάρτισης με τις ανάγκες της αγοράς εργασίας. Η Λετονία αναλαμβάνει δράση για τη βελτίωση της ποιότητας και της ελκυστικότητας της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης, καθώς και της συνάφειάς της με την αγορά εργασίας. Στην Πορτογαλία, το πρόγραμμα «Qualifica», το οποίο αποσκοπεί στην αντιμετώπιση του προβλήματος της χαμηλής ειδίκευσης του εργατικού δυναμικού, ενισχύθηκε πρόσφατα με αναπρογραμματισμό κονδυλίων του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου. Ορισμένα κράτη μέλη (Γερμανία, Αυστρία, Σουηδία, Φινλανδία, Βέλγιο) έλαβαν μέτρα για την επικύρωση, την αναγνώριση ή τη βελτίωση των υφιστάμενων δεξιοτήτων των μεταναστών προκειμένου να διευκολύνουν την ένταξή τους στην αγορά εργασίας.

Ο κατακερματισμός της αγοράς εργασίας εξακολουθεί να αποτελεί πρόκληση. Αν και το ποσοστό των προσωρινά απασχολούμενων, κατά μέσο όρο, δεν έχει αυξηθεί σημαντικά τα τελευταία χρόνια, σε ορισμένα κράτη μέλη καταγράφονται ποσοστά που υπερβαίνουν σταθερά το 15 %. Σε χώρες όπως η Ισπανία, η Σλοβενία, η Πολωνία, η Πορτογαλία, η Ιταλία και η Κροατία, πάνω από το 60 % των προσωρινά απασχολούμενων είναι νέοι. Περισσότεροι από τους μισούς εργαζομένους με σύμβαση εργασίας ορισμένου χρόνου δεν μπορούν να βρουν μόνιμη θέση και, ενώ ο συνολικός αριθμός των δεδουλευμένων ωρών εργασίας μόλις πρόσφατα επανήλθε στα επίπεδα πριν από την κρίση, το ποσοστό των εργαζομένων υπό καθεστώς ακούσιας μερικής απασχόλησης εξακολουθεί να υπερβαίνει το 50 % σε ορισμένα κράτη μέλη. Αρκετά κράτη μέλη λαμβάνουν μέτρα για την προώθηση της πρόσληψης προσωπικού με συμβάσεις αορίστου χρόνου μέσω της μεταρρύθμισης του τρόπου επιβολής του εργατικού δικαίου, μεταξύ άλλων μέσω, αφενός, της αύξησης του προσωπικού των επιθεωρήσεων εργασίας για την αντιμετώπιση της κατάχρησης της προσωρινής απασχόλησης και, αφετέρου, της βελτίωσης του σχεδιασμού των επιδοτήσεων για την πρόσληψη προσωπικού. Στην Ισπανία, η ικανότητα των επιθεωρήσεων εργασίας να καταπολεμούν την κατάχρηση των συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου και την αδήλωτη εργασία ενισχύθηκε περαιτέρω το 2018. Η Κύπρος λαμβάνει σημαντικά μέτρα για τη στήριξη της τακτικής απασχόλησης, με τη δημιουργία μιας Ενιαίας Υπηρεσίας Επιθεωρήσεων. Στην Ιρλανδία, ένα νέο νομοσχέδιο επιβάλλει στους εργοδότες την υποχρέωση, μεταξύ άλλων, να παρέχουν καλύτερες πληροφορίες σχετικά με τη φύση της απασχόλησης.

Οι μισθοί αυξάνονται με μέτριο ρυθμό αλλά ταχύτερα από ό,τι τα προηγούμενα έτη. Η ονομαστική αμοιβή ανά εργαζόμενο αυξήθηκε κατά 2,7 % το 2018. Η αύξηση των μισθών συμβαδίζει πλέον με την εξέλιξη της παραγωγικότητας, ενώ υπολειπόταν της εξέλιξης αυτής για μερικά χρόνια.

Η φτώχεια και η εισοδηματική ανισότητα υποχώρησαν το 2017, αλλά η φτώχεια των εργαζομένων παραμένει πηγή ανησυχίας. Το ποσοστό των ατόμων που αντιμετωπίζουν κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού υποχώρησε στο 22,4% το 2017, και είναι πλέον χαμηλότερο από τα προ κρίσης επίπεδα, ωστόσο για ορισμένες ομάδες ο κίνδυνος φτώχειας παραμένει υψηλότερος. Επιπλέον, η φτώχεια των εργαζομένων εξακολουθεί να αποτελεί πηγή ανησυχίας ιδίως όσον αφορά τους αυτοαπασχολούμενους, τους προσωρινά απασχολούμενους και τους εργαζομένους μερικής απασχόλησης, καθώς και τους εργαζομένους που δεν έχουν γεννηθεί στην ΕΕ. Το σύστημα φόρων και το σύστημα παροχών διαδραματίζουν σημαντικό αναδιανεμητικό ρόλο. Είναι σημαντικό να εστιάζεται προσεκτικά η στήριξη στα άτομα που έχουν τη μεγαλύτερη ανάγκη για την αντιμετώπιση της φτώχειας, π.χ. αυξάνοντας την ακρίβεια των μέσων ελέγχου της οικονομικής κατάστασης. Στο Λουξεμβούργο, ένα νέο καθεστώς για την κοινωνική ένταξη αντικατέστησε το καθεστώς ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος που ίσχυε προηγουμένως, με σκοπό την προώθηση της κοινωνικής ένταξης και της ενεργοποίησης, καθώς και την αντιμετώπιση της φτώχειας των παιδιών και των μονογονεϊκών οικογενειών. Η Ιταλία θέσπισε νέο καθεστώς ελάχιστου

εισοδήματος («Reddito di Cittadinanza»), το οποίο θα αντικαταστήσει το προηγούμενο καθεστώς με στόχο την ανάπτυξη ενός μοντέλου ενεργητικής ένταξης. Η επιτυχία του εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την αποτελεσματικότητα της διακυβέρνησης του καθεστώτος αυτού.

Ο εύρυθμος κοινωνικός διάλογος είναι βασικός παράγοντας για τη βελτίωση του σχεδιασμού και της εφαρμογής των μεταρρυθμίσεων, ώστε να αυξηθεί η ανάληψη ευθύνης από όλους τους ενδιαφερομένους. Πέρυσι, οι κοινωνικοί εταίροι σε ορισμένα κράτη μέλη ανέφεραν θετικές εξελίξεις όσον αφορά την ουσιαστική και έγκαιρη συμμετοχή της κυβέρνησής τους στις οικονομικές και κοινωνικές μεταρρυθμίσεις. Για παράδειγμα, βάσει μιας τριμερούς συμφωνίας, η Πορτογαλία πρότεινε σειρά μέτρων για την αντιμετώπιση του κατακερματισμού της αγοράς εργασίας, και τα μέτρα αυτά πρέπει τώρα να νομοθετηθούν. Η θετική εξέλιξη σε ορισμένα κράτη μέλη έρχεται σε αντίθεση με οπισθοδρόμηση που παρατηρείται σε άλλα κράτη μέλη. Σε πολλά από αυτά, υπάρχουν περιθώρια βελτίωσης της ικανότητας των κοινωνικών εταίρων και έγκαιρης διαβούλευσης σε βασικά στάδια της κατάρτισης των μεταρρυθμιστικών μέτρων, μεταξύ άλλων και σε σημαντικά στάδια του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου.

4.3 Ανταγωνιστικότητα και παραγωγικότητα

Αντιμετώπιση του χάσματος παραγωγικότητας

Δεδομένων των δημογραφικών τάσεων, η αύξηση της παραγωγικότητας είναι καθοριστικής σημασίας για τη διασφάλιση της μελλοντικής βιώσιμης ανάπτυξης σε όλα τα κράτη μέλη. Η παραγωγικότητα αυξάνεται με αργούς ρυθμούς στην ΕΕ. Τα αίτια είναι ποικίλα, συμπεριλαμβανομένων, μεταξύ άλλων, των χαμηλών επενδύσεων στην έρευνα, την τεχνολογία και την καινοτομία και της διαρθρωτικής μεταστροφής από τη μεταποίηση στις υπηρεσίες. Η αντιμετώπιση της υποτονικής παραγωγικότητας της εργασίας είναι ουσιαστικής σημασίας για την αντιμετώπιση των βραχυπρόθεσμων και μακροπρόθεσμων οικονομικών προκλήσεων προ των οποίων βρίσκεται η ΕΕ. Η αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας είναι πιθανό να παραμείνει σε χαμηλά επίπεδα, γύρω ή κάτω από το 1 %, κατά τα προσεχή έτη, και υπάρχουν αξιοσημείωτες διαφορές παραγωγικότητας μεταξύ των κρατών μελών. Ειδικότερα, οι ώριμες οικονομίες με ήδη υψηλά επίπεδα παραγωγικότητας δυσκολεύονται να αυξήσουν το αναπτυξιακό δυναμικό τους. Οι επενδύσεις που ενισχύουν την περιβαλλοντική βιωσιμότητα έχουν τη δυνατότητα να τονώσουν την παραγωγικότητα σε ολόκληρη την οικονομία, μέσω ενισχυμένης αποδοτικότητας των πόρων και μειωμένου κόστους εισροών, ενώ παράλληλα μειώνουν το εξωτερικό κόστος και τις εξωτερικές επιπτώσεις.

Η παραγωγικότητα στον τομέα των υπηρεσιών (που αντιπροσωπεύει το μεγαλύτερο μέρος της οικονομικής δραστηριότητας) παραμένει σχετικά χαμηλή παρά τη συνολική βελτίωση των οικονομικών επιδόσεων. Παρόλο που η επιβράδυνση της παραγωγικότητας παρατηρείται και σε άλλες προηγμένες οικονομίες, το χάσμα παραγωγικότητας στις υπηρεσίες παραμένει μεγάλο και αυξάνεται, ιδίως με τις ΗΠΑ, πράγμα που συνιστά εν γένει μειονέκτημα για τις επιχειρήσεις της ΕΕ που δραστηριοποιούνται στο εμπόριο και για την ενσωμάτωσή τους στις παγκόσμιες αλυσίδες αξίας. Για να αναλυθούν οι παράγοντες που προωθούν την παραγωγικότητα και για να στηριχθεί η κατάλληλη πολιτική απόκριση, το Συμβούλιο συνέστησε στα κράτη μέλη της ζώνης του ευρώ να συγκροτήσουν εθνικά συμβούλια παραγωγικότητας⁹.

Η αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας θα καταστήσει δυνατή την αύξηση των μισθών και της δυνητικής παραγωγής, αλλά δεν αρκεί από μόνη της για την επίτευξη

⁹Σύσταση του Συμβουλίου, της 20ής Σεπτεμβρίου 2016, σχετικά με τη σύσταση εθνικών συμβουλίων παραγωγικότητας. ΕΕ C 349 της 24.9.2016, σ. 1.

των στόχων αυτών. Αν και υπάρχουν ενδείξεις ότι η αύξηση της παραγωγικότητας μετακυλιέται στους μισθούς μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα, υπάρχουν επίσης παραδείγματα εισοδημάτων από την εργασία που δεν συμβαδίζουν με τις μεταβολές της παραγωγικότητας με την πάροδο του χρόνου. Ως εκ τούτου, τα κράτη μέλη λαμβάνουν πρόσθετα μέτρα για να μεταφράσουν την αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας σε υψηλότερα εισοδήματα από την εργασία.

Ποιοτικές επενδύσεις και αποτελεσματικότερη χρήση των κονδυλίων της ΕΕ

Οι καλά στοχοθετημένες επενδύσεις παραμένουν ουσιαστικής σημασίας για την αντιμετώπιση του προβλήματος της αύξησης της παραγωγικότητας στην ΕΕ. Αποτελούν ένα από τα τρία βασικά στοιχεία του «ενάρτετο τριγώνου» που προωθεί η παρούσα Επιτροπή. Για τον λόγο αυτό, η αντιμετώπιση των επενδυτικών αναγκών αποτελεί ήδη προ πολλού προτεραιότητα του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου. Κατά την τρέχουσα φάση του οικονομικού κύκλου, θα πρέπει να δοθεί έμφαση στις δημόσιες και ιδιωτικές επενδύσεις που αυξάνουν την παραγωγικότητα και το αναπτυξιακό δυναμικό, ενώ θα είναι σημαντικό να προστατευθούν οι επενδύσεις εάν αποδειχθούν πραγματικοί οι κίνδυνοι για την οικονομία. Επίσης, μέτρα για μακροπρόθεσμες επενδύσεις, μεταξύ άλλων στις δεξιότητες και στην εκπαίδευση, μπορούν να βοηθήσουν να διασφαλιστεί ότι η οικονομία της ΕΕ όχι μόνο εμφανίζει βιώσιμη ανάπτυξη και παραμένει ανθεκτική, αλλά μπορεί επίσης να ανταποκρίνεται στις επείγουσες κοινωνικές ανάγκες.

Στα περισσότερα κράτη μέλη χρειάζονται επενδύσεις στην έρευνα, την ανάπτυξη και την καινοτομία προκειμένου να ενισχύσουν την αύξηση της παραγωγικότητάς τους και την ανταγωνιστικότητά τους. Σε πολλά κράτη μέλη και περιφέρειες υπάρχουν σημαντικά περιθώρια για ενίσχυση των δεσμών μεταξύ των επιχειρήσεων, της ακαδημαϊκής κοινότητας, της έρευνας και των φορέων του δημόσιου τομέα μέσω της συνεργασίας σε αξιακές αλυσίδες, μεταξύ άλλων μέσω της έξυπνης εξειδίκευσης. Αυτό συμβαίνει, για παράδειγμα, στο Βέλγιο, τη Βουλγαρία, τη Γαλλία, την Κύπρο, την Πολωνία, τη Λετονία και την Εσθονία. Επιπλέον, χρειάζονται περαιτέρω επενδύσεις για την ψηφιοποίηση των εταιρειών και για τις ψηφιακές δημόσιες υπηρεσίες στο Βέλγιο, την Κύπρο, την Αυστρία, τη Σλοβενία, την Ισπανία, τη Σλοβακία, την Πολωνία, την Εσθονία, τη Γερμανία και τη Βουλγαρία. Τα κράτη μέλη με υψηλότερα επίπεδα παραγωγικότητας, όπως η Γερμανία και οι Κάτω Χώρες, καθώς και άλλα κράτη που έχουν πραγματοποιήσει σημαντικές διαρθρωτικές αλλαγές με υψηλά ποσοστά επενδύσεων πριν από την κρίση και κατά τη διάρκεια της ανάκαμψης, όπως η Ουγγαρία, η Πολωνία και η Τσεχική Δημοκρατία, μπορούν να σημειώσουν περαιτέρω πρόοδο επενδύοντας σε άυλα στοιχεία ενεργητικού και στην καινοτομία. Στα κράτη μέλη που προσπαθούν να καλύψουν την υστέρησή τους, οι επενδύσεις σε μηχανήματα και εξοπλισμό μπορούν να συμβάλουν στην ενίσχυση της κεφαλαιακής έντασης και στην αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας. Προκειμένου να αντιμετωπιστούν οι προκλήσεις που συνδέονται με την κυκλική οικονομία και την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή, απαιτούνται επενδύσεις που σχετίζονται με την αποδοτικότητα των πόρων και την πρόληψη των κλιματικών κινδύνων στην Εσθονία, το Λουξεμβούργο, τη Σλοβακία, την Πορτογαλία, τη Βουλγαρία, τις Κάτω Χώρες, την Ιταλία, την Κύπρο και τη Γαλλία.

Η καλύτερη ευθυγράμμιση των κονδυλίων της ΕΕ με την ανάλυση και τις συστάσεις του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου αναμένεται να βελτιώσει τα αποτελέσματα και να ενισχύσει τον αντίκτυπο της χρηματοδότησης της πολιτικής για τη συνοχή. Η ευθυγράμμιση των κονδυλίων της ΕΕ με το Ευρωπαϊκό Εξάμηνο αποτελεί βασική συνιστώσα των προτάσεων για το πολυετές δημοσιονομικό πλαίσιο 2021-2027. Για ορισμένα κράτη μέλη, τα κονδύλια της ΕΕ αντιπροσωπεύουν σημαντικό μέρος των δημοσίων επενδύσεών τους. Ειδικότερα, όπως προτείνεται στην πρόταση της Επιτροπής για το πολυετές δημοσιονομικό πλαίσιο, τα κονδύλια του Ευρωπαϊκού Ταμείου Περιφερειακής Ανάπτυξης, του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού

Ταμείου+ και του Ταμείου Συνοχής θα ανέλθουν σε περίπου 600 δισ. EUR κατά την επόμενη περίοδο προγραμματισμού, εάν συμπεριληφθεί η εθνική συγχρηματοδότηση — το ποσό αυτό αντιστοιχεί στο 0,5 % του ΑΕΠ της ΕΕ, και σε σημαντικά μεγαλύτερο ποσοστό στα κύρια κράτη μέλη-αποδέκτες. Επιπλέον, οι προτάσεις της Επιτροπής για το πολυετές δημοσιονομικό πλαίσιο επιτρέπουν τον συνδυασμό των εν λόγω κονδυλίων με άλλες πηγές χρηματοδότησης της ΕΕ, όπως το μελλοντικό πρόγραμμα InvestEU ύψους 650 δισ. EUR, το διάδοχο πρόγραμμα του Σχεδίου Juncker. Έχουν τη δυνατότητα να προσελκύσουν άλλους δημόσιους και ιδιωτικούς επενδυτές και να αυξήσουν ακόμη περισσότερο τον αντίκτυπο των επενδύσεων σε στρατηγικούς τομείς της οικονομίας της ΕΕ.

Με βάση την ανάλυση που γίνεται στις εκθέσεις ανά χώρα, ένα νέο παράρτημα προσδιορίζει τον τρόπο με τον οποίο τα εν λόγω κονδύλια της ΕΕ θα μπορούσαν να συμβάλουν καλύτερα στην αντιμετώπιση συγκεκριμένων αναγκών των κρατών μελών.

Εκτός από την εντονότερη εστίαση στις επενδυτικές προτεραιότητες, οι εφετινές εκθέσεις ανά χώρα περιλαμβάνουν επίσης πιο λεπτομερή ανάλυση των περιφερειακών ανισοτήτων και των εμποδίων στις επενδύσεις. Το ειδικό παράρτημα βοηθά τον διάλογο με τα επιμέρους κράτη μέλη σχετικά με τον καθορισμό των προτεραιοτήτων χρηματοδότησης των μελλοντικών προγραμμάτων για την εφαρμογή αυτών των χρηματοδοτικών προγραμμάτων. Αυτά που παρουσιάζονται στις εκθέσεις ανά χώρα αποτελούν τις απόψεις της Επιτροπής, με βάση την ανάλυση του Εξαμήνου στην οποία βασίζεται κάθε έκθεση. Αποτελούν το σημείο εκκίνησης για τις διαπραγματεύσεις με τα κράτη μέλη σχετικά με τα προγράμματα. Αφήνουν περιθώρια ευελιξίας στις συζητήσεις με τα κράτη μέλη. Αυτός ο προσδιορισμός των επενδυτικών αναγκών βασίζεται στην κοινή αντίληψη ότι οι επενδύσεις θα πρέπει να έχουν όσο το δυνατόν μεγαλύτερο αντίκτυπο στην οικονομική, κοινωνική και εδαφική συνοχή.

Χρειάζεται πληρέστερη αξιοποίηση ιδιωτικών επενδύσεων προερχόμενων από εύρυθμα λειτουργούσες και ολοκληρωμένες κεφαλαιαγορές. Καθώς η ΕΕ ολοκληρώνει την υλοποίηση του σχεδίου δράσης της για την οικοδόμηση Ένωσης Κεφαλαιαγορών, η πλήρης πολυμορφία των ευρωπαϊκών κεφαλαιαγορών, οι οποίες ποικίλλουν, από παγκόσμιους κόμβους έως περιφερειακά ολοκληρωμένα δίκτυα και τοπικές πρωτοβουλίες, θα πρέπει να αναπτυχθεί περαιτέρω για τη χρηματοδότηση επιχειρήσεων, καθώς και την προώθηση της απεξάρτησης από τις ανθρακούχες εκπομπές και τη μετάβαση προς μια πιο βιώσιμη οικονομία. Σε εθνικό επίπεδο, για παράδειγμα, η Εσθονία, η Λετονία και η Λιθουανία δημιουργούν μια παμβαλτική αγορά καλυμμένων ομολογιών και τιτλοποιήσεων. Η πρωτοβουλία αυτή θα συμβάλει στην εύρυθμη λειτουργία και την εμβάθυνση των κεφαλαιαγορών στην περιοχή. Επίσης, θα προσφέρει στις τράπεζες επιλογές μακροπρόθεσμης χρηματοδότησης, ώστε να μπορούν να απελευθερώσουν τους ισολογισμούς τους και να είναι σε θέση να αυξήσουν τις δανειοδοτήσεις.

Η θεσμική ποιότητα ως καθοριστικός παράγοντας για τις μεταρρυθμίσεις

Για την ικανοποίηση των επενδυτικών αναγκών απαιτείται ευνοϊκό επενδυτικό περιβάλλον. Οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής πρέπει να δώσουν ιδιαίτερη προσοχή στη δημιουργία ενός φιλικού προς τις επενδύσεις περιβάλλοντος, στην αποφυγή περιττών φραγμών στην αγορά και κανονιστικών φραγμών, καθώς και στη βελτίωση του τρόπου λειτουργίας των δημόσιων θεσμικών οργάνων και διοικήσεων. Οι επενδυτικές αποφάσεις είναι δυνατόν να επηρεαστούν σε μεγάλο βαθμό από στοιχεία όπως η αποτελεσματικότητα της δημόσιας διοίκησης, ο βαθμός ψηφιοποίησης των δημόσιων υπηρεσιών, η ποιότητα και η σταθερότητα του κανονιστικού περιβάλλοντος και ο σεβασμός του κράτους δικαίου, συμπεριλαμβανομένης της ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης και της καταπολέμησης της διαφθοράς. Το 2019, περίπου οι μισές από τις 25 χώρες με τις υψηλότερες επιδόσεις στον κόσμο όσον αφορά τα επίπεδα αντίληψης της διαφθοράς είναι κράτη μέλη της ΕΕ,

εξακολουθούν όμως να υπάρχουν μεγάλες αποκλίσεις¹⁰ και πρέπει να ενταθούν οι προσπάθειες για τη βελτίωση της πρόληψης της διαφθοράς, την προστασία των καταγγελλτών και την άρση των εμποδίων για την αποτελεσματική δίωξη και την επιβολή κυρώσεων. Για την αντιμετώπιση ορισμένων από τις προκλήσεις αυτές, η Ιταλία, η Σλοβακία και η Λετονία έχουν αναθεωρήσει το καθεστώς τους για την προστασία των καταγγελλτών, ενώ η Λιθουανία, η Ισπανία, η Κύπρος και η Ελλάδα σχεδιάζουν επί του παρόντος μεταρρυθμίσεις στον τομέα αυτό.

Όπως αναφέρεται στις εκθέσεις ανά χώρα για το 2019, σε όλα τα κράτη μέλη παρατηρούνται εμπόδια για τις επενδύσεις σε διάφορους τομείς πολιτικής (βλ. προσάρτημα 4). Συνολικά, οι αδυναμίες στη δημόσια διοίκηση και το επιχειρηματικό περιβάλλον αντιπροσωπεύουν το μεγαλύτερο μέρος των επενδυτικών φραγμών. Ως παραδείγματα μπορούν να αναφερθούν ο υψηλός κανονιστικός και διοικητικός φόρτος, η έλλειψη προβλεψιμότητας στα κανονιστικά πλαίσια, η αποτελεσματικότητα των συστημάτων απονομής δικαιοσύνης και η αναποτελεσματική δημόσια διοίκηση. Πολλά εμπόδια σχετίζονται επίσης με περίπλοκες και χρονοβόρες διαδικασίες έγκρισης, καθώς και με ελλείψεις δεξιοτήτων λόγω αδυναμιών στα συστήματα εκπαίδευσης και κατάρτισης. Οι φραγμοί εγκατάστασης στο λιανικό εμπόριο έχουν καθυστερήσει τις διασυνοριακές επενδύσεις στον τομέα αυτό. Οι ελλείψεις δεξιοτήτων αναφέρονται σε διάφορες εκθέσεις ανά χώρα ως εμπόδια που παρακωλύουν και καθυστερούν τις επενδύσεις σε τομείς στους οποίους παίζουν καθοριστικό ρόλο η ψηφιοποίηση και οι νέες τεχνολογίες (π.χ. τηλεπικοινωνίες, συνδεσιμότητα ή κυκλική οικονομία), αλλά και σε πιο παραδοσιακούς τομείς που αντιμετωπίζουν αυξανόμενη ζήτηση (π.χ. κατασκευές).

Οι μεταρρυθμίσεις για τη βελτίωση της ποιότητας της διακυβέρνησης, των θεσμών, της αποτελεσματικότητας των συστημάτων απονομής δικαιοσύνης και της δημόσιας διοίκησης αποτελούν τη βάση επί της οποίας λειτουργούν οι προηγμένες δημοκρατικές κοινωνίες, και έχουν μεγάλη οικονομική σημασία. Οι μεταρρυθμίσεις αυτές μπορούν να συμβάλουν στη βελτίωση του περιβάλλοντος εντός του οποίου λειτουργούν οι επιχειρήσεις και οι οικονομικοί φορείς, να ενθαρρύνουν την επιχειρηματική δραστηριότητα, να περιορίσουν τη διαφθορά και να ενισχύσουν τον σεβασμό του κράτους δικαίου. Μεταξύ των εμποδίων για τις επενδύσεις που αναφέρονται συχνότερα στην ΕΕ είναι οι ανεπάρκειες στη δημόσια διοίκηση, οι δυσμενείς συνθήκες για την άσκηση επιχειρηματικής δραστηριότητας και ο υψηλός διοικητικός και κανονιστικός φόρτος που αντιμετωπίζουν συγκεκριμένοι τομείς. Σε ορισμένα κράτη μέλη, οι επενδύσεις παρεμποδίζονται επίσης από την έλλειψη διαφάνειας στον δημόσιο τομέα, τα δαιδαλώδη φορολογικά συστήματα, τη στρέβλωση των αγορών προϊόντων ή εργασίας και τις αδυναμίες που παρατηρούνται στα πλαίσια έρευνας και καινοτομίας και στους θεσμούς. Για την αντιμετώπιση ζητημάτων όπως αυτά, η Πολωνία θέσπισε ένα «Σύνταγμα για τις επιχειρήσεις», μια ολοκληρωμένη δέσμη πέντε νόμων για τη βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος. Η Γαλλία εφαρμόζει ένα ευρύτερο πρόγραμμα μεταρρυθμίσεων για τη βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος και της ανταγωνιστικότητας των γαλλικών επιχειρήσεων. Αρκετά κράτη μέλη, όπως η Φινλανδία και η Εσθονία, καταβάλλουν προσπάθειες για τη μείωση του διοικητικού φόρτου. Η Βουλγαρία, η Σλοβακία, η Τσεχική Δημοκρατία, η Σλοβενία και η Ρουμανία μεταρρυθμίζουν επί του παρόντος τα οικεία συστήματα δημόσιων συμβάσεων. Το 2018, η ομοσπονδιακή κυβέρνηση της Γερμανίας ανακοίνωσε ότι θα ιδρύσει έναν οργανισμό για την προώθηση της ανατρεπτικής καινοτομίας.

¹⁰ Όλα τα κράτη μέλη υπόκεινται σε συνεχή αξιολόγηση των προσπαθειών τους για την καταπολέμηση της διαφθοράς. Όπως και πέρυσι, στις εκθέσεις ανά χώρα η Επιτροπή ανέλυσε τις βασικές προκλήσεις στα οικεία κράτη μέλη.

Συμφωνία αποχώρησης μεταξύ της ΕΕ και του Ηνωμένου Βασιλείου

Η παρούσα δέσμη δεν προβαίνει σε εικασίες σχετικά με τους οικονομικούς κινδύνους που συνδέονται με τα διάφορα σενάρια για το Brexit.

Δεδομένης της εν εξελίξει διαδικασίας κύρωσης από την ΕΕ και το ΗΒ της συμφωνίας αποχώρησης του Ηνωμένου Βασιλείου, οι προβλέψεις για το 2019 και το 2020 βασίζονται σε μια καθαρά τεχνική παραδοχή για διατήρηση της υπάρχουσας κατάστασης όσον αφορά τις εμπορικές σχέσεις μεταξύ της ΕΕ-27 και του Ηνωμένου Βασιλείου. Στην περίπτωση του «σκληρού Brexit», το οποίο η Επιτροπή θεωρεί ανεπιθύμητο, αλλά για το οποίο η ΕΕ-27 είναι καλά προετοιμασμένη¹¹, οι παραδοχές αυτές θα πρέπει να αναθεωρηθούν προς τα κάτω.

¹¹COM(2018) 556 final/2 (διορθωτικό της 27ης Αυγούστου 2018)· COM(2018) 880 final· COM (2018) 890 final.

5. ΕΠΟΜΕΝΑ ΣΤΑΔΙΑ

Κατά τα τελευταία έτη, η Ευρωπαϊκή Ένωση πέρασε από την οικονομική ανάκαμψη σε σταθερή επέκταση, και για το 2019 η οικονομία της Ευρώπης αναμένεται να συνεχίσει την πορεία επέκτασής της παρά τις προβλέψεις για πιο αβέβαιες προοπτικές. Για να διασφαλιστεί αυτή η συνεχιζόμενη οικονομική επέκταση, τα κράτη μέλη θα πρέπει να εφαρμόσουν αποτελεσματικές διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις, να θεσπίσουν υπεύθυνες δημοσιονομικές πολιτικές και να χαράξουν στοχευμένες επενδυτικές στρατηγικές. Η πιο αποτελεσματική σύνδεση μεταξύ του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου και της χρηματοδότησης της ΕΕ για την περίοδο 2021-2027, όπως παρουσιάζεται στην εφετινή δέσμη του Εξαμήνου, δημιουργεί την αναγκαία δομή ώστε να διασφαλιστεί η αποτελεσματική υλοποίηση περισσότερο στοχευμένων επενδυτικών προτεραιοτήτων.

Το Ευρωπαϊκό Εξάμηνο παρέχει στην Επιτροπή, στα κράτη μέλη, στους κοινωνικούς εταίρους και στους ενδιαφερόμενους φορείς σε όλα τα επίπεδα τη δυνατότητα να διεξάγουν μόνιμο διάλογο μεταξύ τους καθ' όλη τη διάρκεια του έτους. Οι ανά χώρα εκθέσεις που δημοσιεύονται με την παρούσα ανακοίνωση βασίζονται σε διεξοδική επικοινωνία με τις κυβερνήσεις, τις εθνικές αρχές και τα ενδιαφερόμενα μέρη, τόσο σε τεχνικό όσο και σε πολιτικό επίπεδο, μεταξύ άλλων, και σε διμερείς συναντήσεις που πραγματοποιήθηκαν τον Δεκέμβριο του 2018. Τα πορίσματά τους θα παρουσιαστούν στα γραφεία των αντιπροσωπειών της Επιτροπής στις πρωτεύουσες των κρατών μελών, ενώ θα τους δοθεί επίσης και συνέχεια σε περαιτέρω διμερείς και πολυμερείς συναντήσεις.

Η Επιτροπή θα ξεκινήσει σύντομα διάλογο με τα κράτη μέλη για τον προγραμματισμό των κονδυλίων της πολιτικής συνοχής για την περίοδο 2021-2027, έχοντας ως αφετηρία τα σχετικά με τις επενδύσεις πορίσματα και συμπεράσματα των εκθέσεων ανά χώρα. Οι αντιπρόεδροι και τα μέλη της Επιτροπής θα επισκεφθούν τα κράτη μέλη για να πληροφορηθούν τις απόψεις των κοινοβουλίων, των κυβερνήσεων, των κοινωνικών εταίρων και άλλων ενδιαφερόμενων μερών σχετικά με την ανάλυση και τα συμπεράσματα των εκθέσεων ανά χώρα. Η Επιτροπή θα συζητήσει επίσης με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο τα συνοπτικά ευρήματα των εκθέσεων ανά χώρα.

Υπό το πρίσμα των προκλήσεων που έχουν εντοπιστεί, τα κράτη μέλη θα παρουσιάσουν τις οικονομικές και κοινωνικές προτεραιότητές τους στα εθνικά τους προγράμματα μεταρρυθμίσεων έως τα μέσα Απριλίου. Θα παρουσιάσουν επίσης τις πολυετείς στρατηγικές τους για υγιή δημόσια οικονομικά, με τη μορφή προγραμμάτων σταθερότητας (για τα κράτη μέλη της ζώνης του ευρώ) και σύγκλισης (για τα κράτη εκτός ζώνης του ευρώ). Για να εξασφαλιστεί κατάλληλη και βιώσιμη απόκριση στις προκλήσεις, η Επιτροπή προτείνει να καταρτιστούν τα προγράμματα αυτά με τη συμμετοχή όλων των βασικών ενδιαφερόμενων μερών, όπως οι κοινωνικοί εταίροι, οι περιφερειακές και τοπικές αρχές και οι οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών, κατά περίπτωση.

ΠΡΟΣΑΡΤΗΜΑ 1 – ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗ ΕΠΟΠΤΕΙΑ ΤΩΝ ΜΑΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΩΝ ΑΝΙΣΟΡΡΟΠΙΩΝ

	Διαδικασία μακροοικονομικών ανισορροπιών (ΔΜΑ12)	Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης ¹³ (ΜΔΣ: μεσοπρόθεσμος δημοσιονομικός στόχος/ΔΥΕ: διαδικασία υπερβολικού ελλείμματος)	Παρατηρήσεις
AT		Προληπτικό σκέλος Μη επίτευξη ΜΔΣ· υπόκειται σε κανόνα για το χρέος ¹⁴	Απόσταση από τον ΜΔΣ το 2018 μικρότερη από το περιθώριο που παρέχεται για ασυνήθεις περιστάσεις
BE		Προληπτικό σκέλος Μη επίτευξη ΜΔΣ· υπόκειται σε κανόνα για το χρέος	
BG	Ανισορροπίες	Προληπτικό σκέλος Επίτευξη του ΜΔΣ	
CY	Υπερβολικές ανισορροπίες	Προληπτικό σκέλος Επίτευξη του ΜΔΣ· υπόκειται σε μεταβατικό κανόνα για το χρέος ¹⁵	
CZ		Προληπτικό σκέλος Επίτευξη του ΜΔΣ	
DE	Ανισορροπίες	Προληπτικό σκέλος Επίτευξη του ΜΔΣ· υπόκειται σε κανόνα για το χρέος	
DK		Προληπτικό σκέλος Επίτευξη του ΜΔΣ	
EE		Προληπτικό σκέλος Μη επίτευξη ΜΔΣ	
EL	Υπερβολικές ανισορροπίες	Προληπτικό σκέλος Υπόκειται σε μεταβατικό κανόνα για το χρέος	Δεδομένου ότι η Ελλάδα είχε απαλλαγεί από την υποχρέωση υποβολής προγραμμάτων σταθερότητας ενώ υπαγόταν στο πρόγραμμα, δεν έχει ακόμη καθορίσει μεσοπρόθεσμο δημοσιονομικό στόχο.
IE	Ανισορροπίες	Προληπτικό σκέλος Επίτευξη του ΜΔΣ· υπόκειται σε μεταβατικό κανόνα για το χρέος	
ES	Ανισορροπίες	Διορθωτικό σκέλος Υπερβολικό έλλειμμα, προθεσμία διόρθωσης 2018	Υπόκειται σε μεταβατικό κανόνα για το χρέος το 2019, υπό την προϋπόθεση της κατάργησης της ΔΥΕ με βάση τα επικυρωμένα απολογιστικά δημοσιονομικά στοιχεία για το 2018.
FR	Ανισορροπίες	Προληπτικό σκέλος Μη επίτευξη ΜΔΣ· υπόκειται σε μεταβατικό κανόνα για το χρέος	
HR	Ανισορροπίες	Προληπτικό σκέλος Επίτευξη του ΜΔΣ· υπόκειται σε κανόνα για το χρέος	
HU		Προληπτικό σκέλος Υπόκειται σε διαδικασία σημαντικής απόκλισης· υπόκειται σε κανόνα για το χρέος	

¹² Τόσο η κατηγορία «ανισορροπίες» όσο και η κατηγορία «υπερβολικές ανισορροπίες» απαιτούν ειδική παρακολούθηση που διαφέρει ανάλογα με τη σοβαρότητα των προκλήσεων.

¹³ Η επίτευξη του ΜΔΣ και η δυνατότητα εφαρμογής του (μεταβατικού) κανόνα για το χρέος αναφέρονται στο 2018 με βάση τις φθινοπωρινές προβλέψεις της Επιτροπής του 2018.

¹⁴ Κανόνας για το χρέος: αν η τιμή αναφοράς του 60 % για τον δείκτη χρέους προς το ΑΕΠ δεν τηρείται, το οικείο κράτος μέλος θα τεθεί στη διαδικασία υπερβολικού ελλείμματος, αφού ληφθούν υπόψη όλοι οι σχετικοί παράγοντες και ο αντίκτυπος του οικονομικού κύκλου, εάν η διαφορά μεταξύ του δείκτη του χρέους του και της τιμής αναφοράς του 60 % δεν μειώνεται κατά το 1/200 ετησίως (κατά μέσο όρο σε μια περίοδο τριών ετών).

¹⁵ Μεταβατικός κανόνας για το χρέος: σε κάθε κράτος μέλος που υπόκειται στη διαδικασία υπερβολικού ελλείμματος χορηγείται τριετής περίοδος μετά τη διόρθωση του υπερβολικού ελλείμματος για να συμμορφωθεί με τον κανόνα για το χρέος. Το γεγονός αυτό δεν σημαίνει ότι ο κανόνας για το χρέος δεν εφαρμόζεται καθόλου κατά τη διάρκεια της περιόδου αυτής, δεδομένου ότι τα κράτη μέλη θα πρέπει να σημειώσουν επαρκή πρόοδο προς την κατεύθυνση της συμμόρφωσης κατά τη διάρκεια αυτής της μεταβατικής περιόδου. Μια αρνητική αξιολόγηση της προόδου που έχει σημειωθεί προς την κατεύθυνση της συμμόρφωσης με την τιμή αναφοράς για το χρέος κατά τη μεταβατική περίοδο θα μπορούσε να οδηγήσει στην κίνηση διαδικασίας υπερβολικού ελλείμματος.

IT	Υπερβολικές ανισορροπίες	Προληπτικό σκέλος Μη επίτευξη ΜΔΣ· υπόκειται σε κανόνα για το χρέος	
LT		Προληπτικό σκέλος Επίτευξη του ΜΔΣ	
LU		Προληπτικό σκέλος Επίτευξη του ΜΔΣ	
LV		Προληπτικό σκέλος Μη επίτευξη ΜΔΣ	
MT		Προληπτικό σκέλος Επίτευξη του ΜΔΣ	
NL	Ανισορροπίες	Προληπτικό σκέλος Επίτευξη του ΜΔΣ	
PL		Προληπτικό σκέλος Μη επίτευξη ΜΔΣ	
PT	Ανισορροπίες	Προληπτικό σκέλος Μη επίτευξη ΜΔΣ· υπόκειται σε μεταβατικό κανόνα για το χρέος	
SI		Προληπτικό σκέλος Μη επίτευξη ΜΔΣ· υπόκειται σε μεταβατικό κανόνα για το χρέος	
SE	Ανισορροπίες	Προληπτικό σκέλος Επίτευξη του ΜΔΣ	
SK		Προληπτικό σκέλος Μη επίτευξη ΜΔΣ	
RO	Ανισορροπίες	Προληπτικό σκέλος Υπόκειται σε διαδικασία σημαντικής απόκλισης	
FI		Προληπτικό σκέλος Μη επίτευξη ΜΔΣ· υπόκειται σε κανόνα για το χρέος	Απόσταση από τον ΜΔΣ το 2018 μικρότερη από το περιθώριο που παρέχεται για ασυνήθεις περιστάσεις και διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις
UK		Προληπτικό σκέλος Μη επίτευξη ΜΔΣ· υπόκειται σε μεταβατικό κανόνα για το χρέος	

(*) Οι συστάσεις στο πλαίσιο του «διπτύχου» (κανονισμός αριθ. 473/2013) σχετικά με τα μέτρα που πρέπει να ληφθούν για να εξασφαλιστεί η έγκαιρη διόρθωση του υπερβολικού δημόσιου ελλείμματος αφορούν μόνον τα κράτη μέλη της ζώνης του ευρώ.

ΠΡΟΣΑΡΤΗΜΑ 2: ΠΡΟΟΔΟΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΠΙΤΕΥΞΗ ΤΩΝ ΣΤΟΧΩΝ ΤΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ «ΕΥΡΩΠΗ 2020»

Στόχοι της στρατηγικής «Ευρώπη για την ΕΕ 2020»	Στοιχεία του 2010	Πλέον πρόσφατα διαθέσιμα στοιχεία	Το 2020, με βάση τις πρόσφατες τάσεις
1. Αύξηση του ποσοστού απασχόλησης του πληθυσμού ηλικίας 20-64 ετών σε τουλάχιστον 75 %	68,6 %	73,5 % (3ο τρίμηνο 2018)	Στόχος που αναμένεται να υλοποιηθεί
2. Αύξηση των συνδυασμένων δημόσιων και ιδιωτικών επενδύσεων στην Ε&Α σε 3 % του ΑΕΠ	1,93 %	2,07 % (2017)	Στόχος που δεν αναμένεται να υλοποιηθεί
3α. Μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου κατά τουλάχιστον 20 % σε σύγκριση με τα επίπεδα του 1990	Μείωση 14,2 %	Μείωση 22 %	Στόχος που αναμένεται να υλοποιηθεί
3β. Αύξηση στο 20 % του μεριδίου της ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές στην τελική κατανάλωση ενέργειας	12,5 %	17,5 % (2017)	Στόχος που αναμένεται να υλοποιηθεί
3γ. Επιδίωξη του στόχου του 20 % για την ενεργειακή απόδοση	11,8 % (απόσταση από τον στόχο για την κατανάλωση πρωτογενούς ενέργειας το 2020)	5,26 % (2017)	Στόχος που αναμένεται να υλοποιηθεί
4α. Μείωση του ποσοστού των ατόμων (ηλικίας 18-24) που εγκαταλείπουν πρόωρα το σύστημα εκπαίδευσης και κατάρτισης σε επίπεδα χαμηλότερα του 10 %	13,9 %	10,6 % (2017)	Στόχος που αναμένεται να υλοποιηθεί
4β. Αύξηση του ποσοστού του πληθυσμού ηλικίας 30-34 ετών που έχει ολοκληρώσει την τριτοβάθμια εκπαίδευση σε τουλάχιστον 40 %	33,8 %	39,9 % (2017)	Στόχος που αναμένεται να υλοποιηθεί
5. Έξοδος τουλάχιστον 20 εκατομμυρίων ανθρώπων από τον κίνδυνο φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού	Αύξηση κατά 1,4 εκατομμύριο (σε σύγκριση με το έτος βάσης 2008)	Μείωση κατά 5,2 εκατομμύρια (σε σύγκριση με το έτος βάσης 2008)	Στόχος που δεν αναμένεται να υλοποιηθεί

ΠΡΟΣΑΡΤΗΜΑ 3 — ΠΟΡΙΣΜΑΤΑ ΤΩΝ ΕΜΠΕΡΙΣΤΑΤΩΜΕΝΩΝ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΕΩΝ ΑΝΑ ΚΡΑΤΟΣ ΜΕΛΟΣ

Η **Βουλγαρία** αντιμετωπίζει ανισορροπίες. Οι ευπάθειες του χρηματοπιστωτικού τομέα συνδυάζονται με υψηλό χρέος και μη εξυπηρετούμενα δάνεια στον εταιρικό τομέα. Η καθαρή εξωτερική θέση έχει βελτιωθεί χάρη στη δυναμική ανάπτυξη και τα μεγάλα πλεονάσματα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών. Έχουν ληφθεί μέτρα για την ενίσχυση της σταθερότητας του χρηματοπιστωτικού τομέα. Οι τράπεζες και άλλες χρηματοδοτικές εταιρείες έχουν σημειώσει περαιτέρω πρόοδο όσον αφορά την εφαρμογή των συστάσεων που τους απευθύνθηκαν μετά τους ελέγχους της ποιότητας των στοιχείων ενεργητικού και η εποπτεία έχει ενισχυθεί. Ωστόσο, παραμένουν αδυναμίες που συνδέονται με την ελλιπή διακυβέρνηση, την ποιότητα των περιουσιακών στοιχείων και την εποπτεία, ενώ νέες προκλήσεις εμφανίζονται στον ασφαλιστικό τομέα. Η ισχυρή ανάπτυξη έχει στηρίξει τη συνεχή απομόχλευση στον ιδιωτικό τομέα και περαιτέρω μειώσεις στα ποσοστά μη εξυπηρετούμενων δανείων, αλλά τα αποθέματα μη εξυπηρετούμενων δανείων στον εταιρικό τομέα παραμένουν υψηλά. Μολονότι έχει σημειωθεί πρόοδος όσον αφορά την αντιμετώπιση των πηγών των ανισορροπιών, θα είναι ζωτικής σημασίας η πλήρης εφαρμογή και παρακολούθηση των πρόσφατων μεταρρυθμίσεων στην εποπτεία και τη διακυβέρνηση τόσο των τραπεζικών όσο και των μη τραπεζικών χρηματοπιστωτικών τομέων. Απαιτείται επίσης περισσότερη δράση για τη μείωση του αριθμού των μη εξυπηρετούμενων δανείων και την ολοκλήρωση της μεταρρύθμισης του πλαισίου αφερεγγυότητας.

Η **Κύπρος** αντιμετωπίζει υπερβολικές ανισορροπίες. Ο χρηματοπιστωτικός τομέας επιβαρύνεται με πολύ υψηλό ποσοστό μη εξυπηρετούμενων δανείων, ενώ η οικονομία επιβαρύνεται με υψηλά επίπεδα ιδιωτικού, δημόσιου και εξωτερικού χρέους, σε συνθήκες σχετικά υψηλής ακόμη, αν και μειούμενης, ανεργίας και ασθενούς δυνητικής ανάπτυξης. Το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών που είναι σημαντικά αρνητικό, ακόμη και αν ληφθεί υπόψη η παρουσία οντοτήτων ειδικού σκοπού, αντικατοπτρίζει την έντονη εγχώρια ζήτηση, καθώς και την αρνητική αποταμίευση μεταξύ των νοικοκυριών, και δεν αρκεί για να διασφαλίσει τη βιώσιμη προσαρμογή του μεγάλου αποθέματος καθαρών εξωτερικών υποχρεώσεων. Η απομόχλευση του χρέους του ιδιωτικού τομέα προχωρεί, αλλά με αργούς ρυθμούς. Οι νέες δανειοδοτήσεις στον ιδιωτικό τομέα παραμένουν περιορισμένες. Η μεταβίβαση σημαντικού χαρτοφυλακίου μη εξυπηρετούμενων δανείων από την Συνεργατική Κυπριακή Τράπεζα στον δημόσιο τομέα στο πλαίσιο της πώλησης και της εκκαθάρισης της τράπεζας μείωσε σημαντικά το μερίδιο των μη εξυπηρετούμενων δανείων στο τραπεζικό σύστημα. Ωστόσο, τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια παραμένουν υψηλά τόσο για τα νοικοκυριά όσο και για τις επιχειρήσεις. Η κρατική στήριξη στην πώληση της Συνεργατικής Κυπριακής Τράπεζας είχε ως αποτέλεσμα την εφάπαξ αύξηση του δημόσιου χρέους το 2018. Όσον αφορά το μέλλον, το υψηλό δημόσιο χρέος αναμένεται να ακολουθήσει πτωτική πορεία χάρη στη συνέχιση των ισχυρών δημοσιονομικών επιδόσεων. Σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος, ενισχύθηκε η δυναμική των μεταρρυθμίσεων, ιδίως όσον αφορά τα μέτρα αντιμετώπισης των ευπαθειών που προκύπτουν από μη εξυπηρετούμενα δάνεια, αλλά χρειάζεται μεγαλύτερη πρόοδος όσον αφορά τις διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις για την αύξηση του αναπτυξιακού δυναμικού.

Η **Γερμανία** αντιμετωπίζει ανισορροπίες. Το υψηλό και βραδέως μειούμενο πλεόνασμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών αποτυπώνει το υποτονικό επίπεδο επενδύσεων σε σχέση με την αποταμίευση, τόσο στον ιδιωτικό όσο και στον δημόσιο τομέα και έχει διασυννοριακό αντίκτυπο. Αυτό συμβαίνει παρά την αυξανόμενη ανάγκη για επενδύσεις και καινοτομία προκειμένου να καταστεί η γερμανική οικονομία πιο ανθεκτική και να εξασφαλιστεί ένα

βιώσιμο και χωρίς αποκλεισμούς μοντέλο ανάπτυξης. Το πλεόνασμα μειώθηκε ελαφρά το 2018 στο πλαίσιο της ανάκαμψης της εγχώριας ζήτησης και αναμένεται ότι θα συνεχίσει να μειώνεται σταδιακά κατά τα επόμενα έτη, αν και θα παραμείνει σε ιστορικά υψηλό επίπεδο. Οι ιδιωτικές και δημόσιες επενδύσεις έχουν αυξηθεί αισθητά και παρατηρείται μετατόπιση προς την ανάπτυξη με κυριότερο μοχλό την εγχώρια ζήτηση. Ωστόσο, οι επενδύσεις αλλά και η κατανάλωση εξακολουθούν να υποχωρούν ως ποσοστό του ΑΕΠ παρά τις ευνοϊκές συνθήκες χρηματοδότησης, τις διαρκείς ανάγκες για επενδύσεις σε υποδομές και στην εκπαίδευση, ιδίως σε επίπεδο τοπικής αυτοδιοίκησης, και τα διαθέσιμα δημοσιονομικά περιθώρια. Το πλεόνασμα του προϋπολογισμού αυξήθηκε το 2018 και ο δείκτης του χρέους μειώθηκε περαιτέρω. Η άνοδος των μισθών αυξήθηκε κάπως λόγω της στενότητας της αγοράς εργασίας, αλλά η αύξηση των πραγματικών μισθών παραμένει σε μέτρια επίπεδα. Έχουν ληφθεί ορισμένα μέτρα για την ενίσχυση των ιδιωτικών και δημόσιων επενδύσεων, όμως θα πρέπει να καταβληθούν περαιτέρω προσπάθειες προκειμένου να καλυφθεί το μεγάλο κενό επενδύσεων, ιδίως όσον αφορά τις δημόσιες επενδύσεις σε υποδομές και την εκπαίδευση. Σημειώθηκε μικρότερη πρόοδος σε άλλους τομείς πολιτικής.

Η **Ελλάδα** αντιμετωπίζει υπερβολικές ανισορροπίες. Οι ευπάθειες συνδέονται με το υψηλό χρέος της κυβέρνησης, την αρνητική εξωτερική θέση, το υψηλό ποσοστό μη εξυπηρετούμενων δανείων, την ατελή εξωτερική επανεξισορρόπηση, σε ένα πλαίσιο υψηλής, αν και μειούμενης, ανεργίας και χαμηλής δυνητικής ανάπτυξης. Η Ελλάδα κατόρθωσε να εξέλθει επιτυχώς από το πρόγραμμα στήριξης του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Σταθερότητας τον Αύγουστο του 2018, αφού πραγματοποίησε σημαντικές βελτιώσεις τα τελευταία χρόνια. Ωστόσο, εξακολουθούν να υπάρχουν μεγάλες ανισορροπίες αποθεμάτων, συμπεριλαμβανομένης μιας έντονα αρνητικής καθαρής διεθνούς επενδυτικής θέσης, η οποία εξακολουθεί να επιδεινώνεται λόγω της μέτριας αύξησης του ονομαστικού ΑΕΠ και του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών που παραμένει αρνητικό. Μετά από σημαντικές βελτιώσεις στην ανταγωνιστικότητα ως προς το κόστος που καταγράφηκαν τα προηγούμενα έτη, η διαδικασία αυτή σταμάτησε πρόσφατα λόγω της υποτονικής αύξησης της παραγωγικότητας. Ενώ το επίπεδο του δημόσιου χρέους παραμένει υψηλό, διακρατείται κυρίως από πιστωτές του δημόσιου τομέα και οι ανάγκες χρηματοδότησης θα είναι σχετικά χαμηλές επί τουλάχιστον μια δεκαετία. Ο ρυθμός μείωσης του χρέους εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τη διαρκή επίτευξη των συμφωνηθέντων δημοσιονομικών στόχων και από την εφαρμογή των μεταρρυθμίσεων ώστε να επιτευχθεί διατηρήσιμη αύξηση του αναπτυξιακού δυναμικού. Ο χρηματοπιστωτικός τομέας είναι ευάλωτος λόγω του πολύ μεγάλου αποθέματος μη εξυπηρετούμενων δανείων και της χαμηλής κερδοφορίας, στοιχεία που παρεμποδίζουν την πιστωτική επέκταση και την ανάκαμψη των επενδύσεων. Το ιδιωτικό χρέος μειώνεται, ενώ η ενεργητική απομόχλευση βρίσκεται ακόμη σε εξέλιξη. Κατά τη διάρκεια των προγραμμάτων χρηματοδοτικής συνδρομής λήφθηκε ένα ευρύ φάσμα μέτρων για την αντιμετώπιση πολλών από τις διαρθρωτικές αδυναμίες της ελληνικής οικονομίας. Εκτός από την παγίωση προηγούμενων μεταρρυθμίσεων και προσαρμογής, οι αρχές δεσμεύτηκαν να εξασφαλίσουν τη συνέχεια και την ολοκλήρωση των μεταρρυθμίσεων, οι οποίες παρακολουθούνται στο πλαίσιο της ενισχυμένης εποπτείας.

Η **Ιρλανδία** αντιμετωπίζει ανισορροπίες. Το υψηλό δημόσιο και ιδιωτικό χρέος, καθώς και οι υψηλές καθαρές εξωτερικές υποχρεώσεις, συνιστούν ευπάθειες. Ωστόσο, βρίσκεται υπό εξέλιξη μια σημαντική διόρθωση των ανισορροπιών αποθεμάτων. Οι δραστηριότητες των πολυεθνικών επιχειρήσεων που έχουν ελάχιστη σχέση με την εγχώρια οικονομία επηρεάζουν έντονα τις καθαρές εξωτερικές υποχρεώσεις, οι οποίες μειώνονται χάρη στα μεγάλα πλεονάσματα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών. Το ύψος του ιδιωτικού χρέους

παραμένει σε υψηλά επίπεδα, αλλά η οικονομική ανάπτυξη εξακολουθεί να στηρίζει την απομόχλευση του ιδιωτικού τομέα. Οι δραστηριότητες των πολυεθνικών επιχειρήσεων εξακολουθούν να επηρεάζουν το εταιρικό χρέος. Το χρέος των νοικοκυριών συνάδει, κατά τα φαινόμενα, σε γενικές γραμμές με τα θεμελιώδη μεγέθη, αν και είναι υψηλό σε σύγκριση με το διαθέσιμο εισόδημα. Το δημόσιο χρέος προβλέπεται να συνεχίσει την καθοδική του πορεία, ενώ το έλλειμμα πλησιάζει σε μια ισοσκελισμένη θέση. Οι τιμές των κατοικιών αυξήθηκαν με ταχύ ρυθμό επί σειρά ετών, αλλά πρόσφατα επιβραδύνθηκαν. Οι τιμές των κατοικιών οφείλονται σε μεγάλο βαθμό σε περιορισμούς της προσφοράς και δεν υπάρχουν σαφείς ενδείξεις υπερτίμησης. Το απόθεμα των μη εξυπηρετούμενων δανείων, αν και παραμένει υψηλό, μειώθηκε περαιτέρω όμως οι μακροπρόθεσμες ληξιπρόθεσμες οφειλές μειώνονται με βραδύτερο ρυθμό. Έχει αναληφθεί δράση πολιτικής για την αντιμετώπιση αυτών των ευπαθειών, ιδίως στον τομέα της προσφοράς κατοικιών και της μακροπροληπτικής πολιτικής, αλλά για ορισμένα μέτρα θα απαιτηθεί χρόνος έως ότου επιτευχθούν τα αναμενόμενα αποτελέσματα.

Η **Ισπανία** αντιμετωπίζει ανισορροπίες. Παρόλο που η οικονομική ανάπτυξη παραμένει ισχυρή, οι μεγάλες συσσωρευμένες ανισορροπίες υπό μορφή εξωτερικού και εσωτερικού χρέους, τόσο δημόσιου όσο και ιδιωτικού, εξακολουθούν να αποτελούν ευπάθειες υπό συνθήκες ακόμη υψηλής ανεργίας, και έχουν διασυννοριακό αντίκτυπο. Η επανεξισορρόπηση στον εξωτερικό τομέα συνεχίστηκε παρόλο που το πλεόνασμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών μειώθηκε το 2018 για λόγους που συνδέονται με το παγκόσμιο περιβάλλον. Για να μειωθούν οι καθαρές εξωτερικές υποχρεώσεις σε συνετά επίπεδα, θα χρειαστούν σταθερά πλεονάσματα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών για μεγάλο χρονικό διάστημα. Σημειώθηκε επίσης πρόοδος στη μείωση του χρέους του ιδιωτικού τομέα, χάρη στην ισχυρή ονομαστική ανάπτυξη. Το ποσοστό των μη εξυπηρετούμενων δανείων υποχώρησε περαιτέρω. Το δημόσιο χρέος μειώθηκε ελαφρά, ενώ προβλέπεται ότι ο περιορισμός των ελλειμμάτων θα στηρίξει την περαιτέρω σταδιακή μείωσή του. Ωστόσο, θα χρειαστούν περαιτέρω προσπάθειες προκειμένου τα δημόσια οικονομικά να τεθούν σε πιο βιώσιμη τροχιά. Η ανεργία συνέχισε να μειώνεται, αλλά παραμένει σε υψηλά επίπεδα. Η εφαρμογή των μέτρων πολιτικής για την αύξηση της δυνητικής ανάπτυξης υπήρξε βραδεία. Εξακολουθούν να υπάρχουν προκλήσεις, ιδίως όσον αφορά τον κατακερματισμό της αγοράς εργασίας, την έρευνα και την καινοτομία, και τις ρυθμίσεις που διέπουν τις επιχειρήσεις, ιδιαίτερα στον τομέα των υπηρεσιών.

Η **Γαλλία** αντιμετωπίζει ανισορροπίες. Οι ευπάθειες απορρέουν από το υψηλό δημόσιο χρέος και τη χαμηλή δυναμική της ανταγωνιστικότητας σε συνθήκες χαμηλής αύξησης της παραγωγικότητας, οι οποίες έχουν διασυννοριακό αντίκτυπο. Το δημόσιο χρέος υπήρξε γενικά στάσιμο το 2018, αν και σε υψηλό επίπεδο. Αναμένεται να υποχωρήσει μόνο οριακά. Το υψηλό επίπεδο του δημόσιου χρέους μειώνει τα δημοσιονομικά περιθώρια που είναι διαθέσιμα για την αντιμετώπιση μελλοντικών κλυδωνισμών και επηρεάζει αρνητικά τις προοπτικές ανάπτυξης. Οι αυξήσεις του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος εξακολουθούν να είναι μέτριες σε συνθήκες χαμηλής αύξησης της παραγωγικότητας. Ορισμένα στοιχεία του επιχειρηματικού περιβάλλοντος εξακολουθούν να επηρεάζουν αρνητικά τη μη σχετιζόμενη με το κόστος ανταγωνιστικότητα. Τα τελευταία χρόνια έχουν πραγματοποιηθεί μεταρρυθμίσεις, και επιτεύχθηκε πρόοδος σε διάφορα μέτωπα, όπως οι αγορές εργασίας, η φορολογία και το επιχειρηματικό περιβάλλον. Ωστόσο, τα αποτελέσματα αυτών των μεταρρυθμίσεων δεν έχουν ακόμη γίνει πλήρως ορατά, ενώ απαιτούνται περαιτέρω μέτρα σε άλλους τομείς, όπως η μεταρρύθμιση του συστήματος παροχών ανεργίας, η μεταρρύθμιση του συνταξιοδοτικού συστήματος και η επανεξέταση των δαπανών

ώστε να διασφαλιστεί η βιωσιμότητα των δημόσιων οικονομικών και να ενισχυθεί το αναπτυξιακό δυναμικό.

Η **Κροατία** αντιμετωπίζει ανισορροπίες. Οι εναπομένουσες ευπάθειες συνδέονται με υψηλά επίπεδα δημόσιου, ιδιωτικού και εξωτερικού χρέους σε ένα πλαίσιο χαμηλής δυνητικής ανάπτυξης. Ωστόσο, έχουν μειωθεί κατά τα τελευταία έτη. Η μείωσή τους στηρίχθηκε από μια ισχυρή ονομαστική ανάπτυξη, πάνω από την εκτιμηθείσα δυνητική ανάπτυξη, και από μια συνετή δημοσιονομική πολιτική. Η καθαρή εξωτερική θέση παραμένει σαφώς αρνητική, αλλά βελτιώνεται λόγω των συνεχών πλεονασμάτων του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών. Η απομόχλευση του ιδιωτικού τομέα συνεχίζεται, αν και ο ρυθμός της αναμένεται να επιβραδυνθεί καθώς σημειώνεται ανάκαμψη της πιστωτικής επέκτασης και των επενδύσεων. Το ισοζύγιο του προϋπολογισμού παρουσιάζει πλεόνασμα από το 2017, το δε δημόσιο χρέος έχει μειωθεί σημαντικά μετά την κορύφωσή του το 2014. Ο χρηματοπιστωτικός τομέας είναι επαρκώς κεφαλαιοποιημένος και εμφανίζει κερδοφορία, ενώ τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια, παρόλο που μειώνονται, παραμένουν σε υψηλά επίπεδα. Το άνοιγμα των επιχειρήσεων και των νοικοκυριών σε ξένο νόμισμα έχει μεν μειωθεί, αλλά εξακολουθεί να συνιστά ευπάθεια. Τα μέτρα πολιτικής ενισχύθηκαν με την έγκριση μεταρρύθμισης του συνταξιοδοτικού συστήματος και νέας νομοθεσίας για τη βελτίωση του δημοσιονομικού πλαισίου. Άλλα σχετικά μέτρα πολιτικής βρίσκονται στο στάδιο της εκπόνησης και η πλήρης εφαρμογή τους παραμένει ζωτικής σημασίας για την ενίσχυση της ανθεκτικότητας της οικονομίας.

Η **Ιταλία** αντιμετωπίζει υπερβολικές ανισορροπίες. Το υψηλό δημόσιο χρέος και η παρατεταμένη υποτονική δυναμική της παραγωγικότητας συνεπάγονται κινδύνους με διασυννοριακό αντίκτυπο, σε συνθήκες ακόμη υψηλού επιπέδου μη εξυπηρετούμενων δανείων και υψηλής ανεργίας. Ο δείκτης δημόσιου χρέους δεν αναμένεται να μειωθεί κατά τα επόμενα έτη δεδομένου ότι οι ισχνές μακροοικονομικές προοπτικές και τα τρέχοντα δημοσιονομικά σχέδια της κυβέρνησης, καίτοι λιγότερο επεκτατικά από τα αρχικά σχέδιά της για το 2019, θα οδηγήσουν σε επιδείνωση του πρωτογενούς πλεονάσματος. Η ανταγωνιστικότητα κόστους είναι στάσιμη, αλλά η αύξηση της παραγωγικότητας παραμένει χαμηλή λόγω χρονιζόντων προβλημάτων όσον αφορά τη λειτουργία των αγορών εργασίας, κεφαλαίων και προϊόντων, σε συνδυασμό με αδυναμίες στη δημόσια διοίκηση και τη δικαιοσύνη, γεγονός που έχει αρνητικό αντίκτυπο στη δυνητική αύξηση του ΑΕΠ. Το απόθεμα μη εξυπηρετούμενων δανείων συνέχισε να μειώνεται σημαντικά, αλλά η διατήρηση του ρυθμού μείωσης των μη εξυπηρετούμενων δανείων θα μπορούσε να αποδειχθεί δύσκολη λόγω των συνθηκών που επικρατούν στην αγορά. Οι υψηλότερες αποδόσεις των κρατικών ομολόγων σε σύγκριση με τα επίπεδα των αρχών του 2018 επηρεάζουν το κόστος χρηματοδότησης των τραπεζών και τα κεφαλαιακά αποθέματα ασφαλείας, πράγμα που έχει αρνητικό αντίκτυπο τόσο στη δανειοδότηση για την υπόλοιπη οικονομία όσο και στην αύξηση του ΑΕΠ. Παρόλο που έχει σημειωθεί κάποια πρόοδος στην εξυγίανση των ισολογισμών των τραπεζών, τις μεταρρυθμίσεις στη νομοθεσία περί αφερεγγυότητας και τις ενεργητικές πολιτικές για την αγορά εργασίας, η δυναμική των μεταρρυθμίσεων υπήρξε γενικά στάσιμη το 2018. Ο προϋπολογισμός του 2019 περιλαμβάνει μέτρα πολιτικής που αντιστρέφουν στοιχεία προηγούμενων σημαντικών μεταρρυθμίσεων, ιδίως στον τομέα των συντάξεων, ενώ δεν περιλαμβάνει αποτελεσματικά μέτρα για την αύξηση της δυνητικής ανάπτυξης.

Οι **Κάτω Χώρες** αντιμετωπίζουν ανισορροπίες. Το υψηλό ιδιωτικό χρέος και το μεγάλο πλεόνασμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών συνιστούν πηγές ανισορροπιών, με διασυννοριακό αντίκτυπο. Το πλεόνασμα κορυφώθηκε το 2017 σε πολύ υψηλό επίπεδο και αναμένεται να μειωθεί σταδιακά αλλά να παραμείνει σε πολύ υψηλά επίπεδα. Μέρος του

εξωτερικού πλεονάσματος μπορεί να αποδοθεί σε στατιστικά χαρακτηριστικά που συνδέονται με τον ρόλο των πολυεθνικών εταιρειών και δεν αναμένεται να μετριαστεί στο εγγύς μέλλον. Ο δείκτης ιδιωτικού χρέους προς το ΑΕΠ, στηριζόμενος από την οικονομική ανάπτυξη, συνέχισε την πτωτική πορεία του, τόσο για τις επιχειρήσεις όσο και για τα νοικοκυριά, αν και παραμένει σε υψηλά επίπεδα. Ωστόσο, το ονομαστικό χρέος των νοικοκυριών αυξάνεται με αργούς ρυθμούς λόγω της δυναμικής αύξησης των τιμών των κατοικιών. Η αύξηση των μισθών υπήρξε μέχρι στιγμής μέτρια, παρά την στενότητα της αγοράς εργασίας. Οι πρόσφατες μεταρρυθμίσεις, όπως η επιτάχυνση της μείωσης της δυνατότητας έκπτωσης φόρου για τους τόκους ενυπόθηκων δανείων, αναμένεται να μειώσουν τη μεροληπτική μεταχείριση του χρέους για τα νοικοκυριά, ενώ τα δημοσιονομικά κίνητρα αναμένεται να συμβάλουν στη στήριξη της συνολικής ζήτησης.

Η **Πορτογαλία** αντιμετωπίζει ανισορροπίες. Τα μεγάλα αποθέματα καθαρών εξωτερικών υποχρεώσεων καθώς και ιδιωτικού και δημόσιου χρέους και το υψηλό ποσοστό μη εξυπηρετούμενων δανείων αποτελούν ευπάθειες σε συνθήκες χαμηλής αύξησης της παραγωγικότητας. Το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών είναι σε γενικές γραμμές ισορροπημένο, αλλά απαιτείται να διατηρηθεί μια συνετή θέση καθώς και η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας, προκειμένου να διασφαλιστεί η προσαρμογή των καθαρών εξωτερικών υποχρεώσεων σε συνετά επίπεδα. Χάρη στην ονομαστική ανάπτυξη με μειωμένο ρόλο της ενεργητικής απομόχλευσης, οι δείκτες του ιδιωτικού χρέους εξακολουθούν να υποχωρούν από τα υψηλά επίπεδα στα οποία βρίσκονταν. Το δημόσιο χρέος άρχισε να μειώνεται από το 2017 με την υποστήριξη πρωτογενών πλεονασμάτων, παραμένει όμως σε υψηλά επίπεδα. Οι κίνδυνοι στον τραπεζικό τομέα μειώθηκαν, μεταξύ άλλων υπό το πρίσμα των ανακεφαλαιοποιήσεων των μεγάλων τραπεζών το 2017 και της πρόσφατης βελτίωσης της κερδοφορίας. Το μεγάλο απόθεμα μη εξυπηρετούμενων δανείων έχει μειωθεί αλλά παραμένει συγκριτικά υψηλό. Η επίτευξη υψηλότερης αύξησης της παραγωγικότητας έχει καίρια σημασία για τη βελτίωση των προοπτικών όσον αφορά την ανταγωνιστικότητα, την απομόχλευση και τη δυνητική ανάπτυξη. Η προσαρμογή της αγοράς εργασίας έχει σημειώσει περαιτέρω πρόοδο και η ανεργία μειώνεται με ταχείς ρυθμούς εδώ και αρκετά χρόνια. Αναλήφθηκαν πολιτικές δράσεις για την αντιμετώπιση του επιπέδου των μη εξυπηρετούμενων δανείων, αλλά εξακολουθούν να υπάρχουν κενά πολιτικής σε άλλους τομείς, όπως οι αγορές προϊόντων και υπηρεσιών. Θα πρέπει να παρακολουθείται η έγκριση και εφαρμογή διαφόρων σχεδίων μεταρρυθμίσεων, συμπεριλαμβανομένων των δημοσιονομικών-διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων για τη βελτίωση της βιωσιμότητας των δημόσιων οικονομικών.

Η **Σουηδία** αντιμετωπίζει ανισορροπίες. Τα υπερτιμημένα επίπεδα τιμών των κατοικιών, σε συνδυασμό με τη συνεχιζόμενη αύξηση του χρέους των νοικοκυριών, ενέχουν κινδύνους άτακτης διόρθωσης. Το υψηλό χρέος των νοικοκυριών συνέχισε να αυξάνεται ως ποσοστό του ΑΕΠ. Το δεύτερο εξάμηνο του 2017 υπήρξε διόρθωση των τιμών των κατοικιών και έκτοτε οι τιμές αυτές σταθεροποιήθηκαν σταδιακά. Ωστόσο, σύμφωνα με δείκτες αποτίμησης, οι τιμές των κατοικιών παραμένουν υψηλές σε σχέση με τα θεμελιώδη μεγέθη. Ο τραπεζικός τομέας φαίνεται να διαθέτει επαρκή κεφαλαιοποίηση, ωστόσο μια άτακτη διόρθωση θα επηρέαζε αρνητικά τον χρηματοπιστωτικό τομέα, δεδομένου του μεγάλου ανοίγματός του σε ενυπόθηκα δάνεια νοικοκυριών. Σε τέτοια περίπτωση, ενδεχομένως να υπάρξουν δευτερογενείς αρνητικές επιπτώσεις σε γειτονικές χώρες, δεδομένων των συστημικών χρηματοπιστωτικών αλληλεξαρτήσεων. Τα διαρθρωτικά εμπόδια στην προσφορά κατοικιών εξακολουθούν να υφίστανται και η οικοδομική δραστηριότητα έχει εξασθενήσει. Τα τελευταία χρόνια έχουν ληφθεί μέτρα στον τομέα της μακροπροληπτικής

εποπτείας για την αντιμετώπιση της αύξησης του ενυπόθηκου χρέους, όμως μέχρι σήμερα ο αντίκτυπός τους φαίνεται περιορισμένος. Εξακολουθούν να υπάρχουν σημαντικά κενά πολιτικής, ιδίως σε σχέση με τα φορολογικά κίνητρα για την απόκτηση κατοικίας, καθώς και με τη λειτουργία της προσφοράς κατοικιών και της αγοράς ενοικίασης ακινήτων.

Η **Ρουμανία** αντιμετωπίζει ανισορροπίες. Οι ευπάθειες συνδέονται με απώλειες ανταγωνιστικότητας κόστους και με διεύρυνση του ελλείμματος τρεχουσών συναλλαγών σε ένα πλαίσιο επεκτατικής δημοσιονομικής πολιτικής και απρόβλεπτου επιχειρηματικού περιβάλλοντος. Οι πρόσφατες νομοθετικές πρωτοβουλίες δημιουργούν κινδύνους για τη λειτουργία του χρηματοπιστωτικού τομέα και ενδέχεται να αποβούν σε βάρος των ιδιωτικών επενδύσεων. Το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών αυξάνεται λόγω της διόγκωσης των εισαγωγών, κυρίως για σκοπούς κατανάλωσης, αναμένεται δε να διευρυνθεί περαιτέρω. Ωστόσο, η έντονη αύξηση του ονομαστικού ΑΕΠ είχε ως συνέπεια τη βελτίωση της αρνητικής καθαρής διεθνούς επενδυτικής θέσης εδώ και μερικά χρόνια, αλλά η βελτίωση αυτή μπορεί να σταματήσει εάν διατηρηθούν τα ελλείμματα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών και εάν μειωθεί η αύξηση του ΑΕΠ στο μέλλον. Η ζήτηση τροφοδοτείται από την έντονη αύξηση των μισθών, η οποία συνδέεται, μεταξύ άλλων, με τις αυξήσεις των μισθών στον δημόσιο τομέα και του κατώτατου μισθού, γεγονός που συνεπέφερε πολύ σημαντικές αυξήσεις του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος. Παρά τις απώλειες ανταγωνιστικότητας ως προς το κόστος, τα μερίδια των εξαγωγικών αγορών αυξάνονται μέχρι τώρα. Ο επεκτατικός δημοσιονομικός προσανατολισμός, σε ένα πλαίσιο ισχυρής αύξησης του ΑΕΠ, προβλέπεται επομένως ότι θα συνεχίσει να συμβάλλει στην έντονη δυναμική της ιδιωτικής κατανάλωσης. Ο δείκτης δημόσιου χρέους, αφού υποχώρησε επί σειρά ετών, προβλέπεται να αυξηθεί. Οι συχνές και απρόβλεπτες αλλαγές της νομοθεσίας συμβάλλουν στην επιδείνωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος και στην αύξηση της αβεβαιότητας, γεγονός που έχει αρνητικές επιπτώσεις στις επιχειρηματικές αποφάσεις και τις επενδύσεις. Οι πρόσφατες νομοθετικές πρωτοβουλίες που έχουν αντίκτυπο στον κίνδυνο των τραπεζών απειλούν τη λειτουργία του χρηματοπιστωτικού τομέα και ενδέχεται να παρεμποδίσουν τις επενδύσεις εξαιτίας, αφενός, μιας πιο περιοριστικής πιστωτικής αγοράς και, αφετέρου, της μείωσης της ρευστότητας στην αγορά κεφαλαίων με ασθενέστερους θεσμικούς επενδυτές. Σε άλλους τομείς, η πρόοδος των μεταρρυθμίσεων επιβραδύνθηκε ή αντιστράφηκε.

ΠΡΟΣΑΡΤΗΜΑ 4 — ΕΜΠΟΔΙΑ ΓΙΑ ΤΙΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΣΤΑ ΚΡΑΤΗ ΜΕΛΗ

Επενδυτικές προκλήσεις		AT	BE	BG	CY	CZ	DE	DK	EE	EL*	ES	FI	FR	HR	HU	IE	IT	LT	LU	LV	MT	NL	PL	PT	RO	SE	SI	SK	UK
Δημόσια διοίκηση/ Επιχειρηματικό περιβάλλον	Κανονιστικός και διοικητικός φόρτος																												
	Δημόσια διοίκηση																												
	Δημόσιες συμβάσεις / ΣΔΙΤ																												
	Σύστημα απονομής δικαιοσύνης																												
	Πλαίσιο αφερεγγυότητας																												
	Ανταγωνισμός και κανονιστικό πλαίσιο																												
Αγορά εργασίας/Εκπαί δευση	ΝΠΑ & πλαίσιο για τις συμβάσεις εργασίας																												
	Μισθοί και διαμόρφωσή τους																												
	Εκπαίδευση, δεξιότητες, διά βίου μάθηση																												
Χρηματο πιστ. Τομέας /	Φορολογία																												
	Πρόσβαση στη χρηματοδότηση																												
Ε&Α&Κ	Συνεργασία ακαδημαϊκών ιδρυμάτων, έρευνας και επιχειρήσεων																												
	Χρηματοδότηση Ε&Α&Κ																												
Τομεακές κανονιστικές ρυθμίσεις	Επιχειρηματικές υπηρεσίες / Νομοθετικώς κατοχυρωμένα επαγγέλματα																												
	Λιανική																												
	Κατασκευές																												
	Ψηφιακή οικονομία / Τηλεπικοινωνίες																												
	Ενέργεια																												
	Μεταφορές																												
		Εμπόδιο στις επενδύσεις																											

Εμπόδιο στις επενδύσεις

*: Μέχρι το 2018, η EL υπαγόταν στο πρόγραμμα οικονομικής εποπτείας και δεν συμπεριλήφθηκε στην εξέταση των εμποδίων στις επενδύσεις το 2015. Το 2018, δεν υπήρχαν ειδικές ανά χώρα συστάσεις επειδή η EL δεν συμπεριλήφθηκε στο Εξάμηνο.